

קבצי הערות התמימים ואנ"ש בלקו"ש חלק י"ח שיחה א' לחג השבועות

קובץ הערות התמימים ואנ"ש 770 גליון נו (תשל"ו)

ה. בלקו"ש דחגה"ש ש.ז. מביא דטענת המלאכים הי' מצד דינא דבר מצרא (דאם מוכר שדה לשני יכול המצרן לסלקו משום ועשית הישר והטוב), ואח"כ מביא תירוץ דטענתם לא הייתה טענה כי הדין הוא רק בקרקע ולא במטלטלין ותורה אינה קרקע, ובסעיף ד' מקשה ע"ז דכל הטעם שאין הדין דב"מ במטלטלין הוא דבמטלטלין יכול לקנות במקום אחר ולהביאו למקומו, אבל בתורה אין זה שיין דאחר מ"ת הנה לא בשמים היא.

ולא הבנתי, דלכאורה אדרבה מחמת זה גופא לא שיין לגמרי כל הדין דבר מצרא, דכל הדין הוא דוקא כשהלוקח יכול לקנות במקום אחר אמרינן לי' שיעשה ישר וטוב ולא יטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים בכמה מקומות, כמבואר בב"מ קח, א, וברש"י שם ד"ה ועשית, משא"כ כאן דאם נתינת התורה יהי' להמלאכים הרי לא יהי' הנתינה לישראל ויהי' הפסד אצלם, ועי' רא"ש קידושין פ"ג ס"ב, דכשיש הפסד להלוקח אין בו הדין דבר מצרא.

ובנחל יצחק בפתח שער (נסמן שם בשוה"ג 6), דימה טענת המלאכים להא שמבואר ברמב"ם סוף הל' שכנים כל הרוצה למכור קרקע ובאו שנים וכו' ואין אחד מהם בעל המיצר אם הי' אחד מיושבי העיר שלו הוא קודם לאחר עיי"ש, ומסיים שם דבזה אין חבירו שראוי לקדם לו יכול לסלקו כיון שאינו אלא דרך חסידות.

ולכאוף גם כאן אפשר לומר דטענתם הי' להקב"ה שמצדו הי' הוא צריך ליתן להם דהם קודמים, אבל הרי בהשיחה מבואר דאיירי באופן שהמצרן יכול לסלקו עיי"ש, וגם שהוא טענה להלוקח וכו', וא"כ לכאוף אינו מובן כנ"ל.

ועי' בשוה"ג 11 דעיקר דין דב"מ הוא על הלוקח, ויש להעיר משיחת כ' מנ"א תשי"ד (הנחה בלתי מוגה) דיש מקום לומר שהוא ג"כ על המוכר עיי"ש.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
ר"מ באהלי תורה

ו. בלקוטי שיחות חג השבועות ה'תשל"ו, מביא שטענת המלאכים (שבת פח:): אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה תתקע"ד דורות אתה מבקשה ליתנה לבשר ודם וכו' הי' מצד דינא דבר מצרא, ויש לחקור בעצם הענין איפה הייתה התורה גנוזה כדי שהמלאכים יכלו לטעון טענת דינא דבר מצרא ואף שהתורה בשמים אבל למה המלאכים בר מצרא, אלא עפ"י מס' אדר"נ פל"א מ"ג וז"ל התורה הייתה בחיקה של הקב"ה כל אותן הדורות ושרה שירה יחד עם מלאכי השרת, הרי המלאכים זה התורה היו במקום אחד, ולא עוד אלא עיין במס' מנחות מג' במימרא דראב"י והרמב"ם סוף הל' מזוזה שכתב וז"ל מי שיש לו מזוזה בפתחו מוחזק שלא יחטא וכו' כי רבים הם המזכירים והן הם המלאכים שומרים אותו מלחטוא וכו' וכך עיין במורה נבוכים ח"ב פ"ו מש"כ בין הדברים שמעשה

המצוה נעשה מלאך, א"כ התורה והמלאכים חדא מילתא הוא ולכן כשנתן הקב"ה את התורה לישראל נתן עמה גם המלאכים.

ומביא בשיחה א' התירוצים לסתור טענת המלאכים שעל משה איתא מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים הרי שמשה הי' בר מצרא לתורה בשמים. ועי' רמב"ן בפ' בראשית שכתב על מד"כ ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, שיש צבא הארץ וגם האדם בכלל אבל נפשות האדם צבא השמים עכ"ל ובכך לאו דוקא משה רבינו היה חצי איש וחצי מלאך במד"כ ומשה איש האלקים אלא כל אדם הוא צבא השמים וצבא הארץ ולכן ליכא משום דינא דבר מצרא. (*

(ועי"ל, דכל ענין של דינא דבר מצרא הוא משום ועשית הישר והטוב והמלאכים נבראו ביום שני שלא נאמרה בו כי טוב ולכן כל גדרים של לפני משורת הדין ליתא במלאכים..

ועי"ל עפ"י מד"כ תורה צוה לנו משה מורשה א"ת מורשה אלא מאורסה שנעשו ישראל כא"א ככלה שנכנסה לחופה וקי"ל המוכר לאשה אין בו משום דינא דבר מצרא.

ועי"ל, זה שמתרצין (עי' בשיחה סוס"ב) שנעשו ישראל שותפין במע"ב משום שבת במרה נצטווה וכל השומר שבת נעשה שותף במעשה בראשית להקב"ה, יש להוסיף אשבת איפקד ואתחומין לא איפקדו ולכן קודם מ"ת לא היתה תחומין כלל אפילו בין שמים וארץ וממילא לא היתה דינא דבר מצרא למלאכים...

עי"ל עפי"מ"ש שראיתי בספר רסיסי לילה מהגאון ר' צדוק הכהן ז"ל שמביא המדרש שוח"ט שטען משע"ה שמלאכי השרת אינם יכולים לקבל תורת חיים משום שאין להם הרגשה של מות ולא נגמרה קנין תורה אלא במיתה שנאמר אדם כי ימות באהל מי שממית עצמו עליה וכיון שאין מיתה במלאכי השרת אינם בקבלת התורה, והנה מביא הירושלמי פ"ו דשבת דלאחר מיתה נשמות הצדיקים נכנסים לפני ממיצתם של מלאכים וכו' וא"כ מיד שקנין תורה היא לאחר מיתה ולאחר מיתה נשמות הצדיקים קרובים במחיצת הקב"ה א"כ אין להם טענת דינא דבר מצרא).

ועיין נא בספר מהרי"ט ז"ל בדרשותיו לפ' יתרו שהקשה כעין זה מדין עני המהפך בחררה ומת' בדעת הר"ת דבהפקר ומציאה ליתא משום עני המהפך בחררה, ועיין בספר משכנות יעקב פ' אמור (מאת הרב יעקב ו' נעים, דפוס סלוניקי שנת תפ"א) באריכות

- דין -

* לכאוף תי' זה נכלל, במה שאומר בשיחה בס"ב, וז"ל פאראן מפרשים וואס זאגן: א) אז אלע אידן זיינען בני מצרא צו תורה, ווארום נשמות פון אידן זיינען "גזורות מתחת כסא הכבוד". עכ"ל. ומציין לזח"ג כט, רע"ב. ולהנסמן בנצוצי זהר לזח"א קי"ג, א. ע"ש. המערכת.

דין עני המהפך בחררה בפאה עיי"ש, ועייך ג"כ בספר שערי תורה, חלק דרש משה, דרוש א' לשבת כלה, דפוס גרבה שנת תרע"ג

ומש"כ בסעיף ה' שטענו על חלק הסוד שבתורה, י"ל שהתורה נמשלה למים ונמשלה ללחם חלק הפשוט והנגלה זה הלחם וחלק הנסתר והסוד זה מים, מים נובעים וחיים וכו' וי"ל כי כבר נתפשרו בזה המלאכים כשהיו בביתו של אברהם אבינו כשאמר להם א"א יקח נא מעט מים וגו' ואקחה פת לחם, כלומר אתם תקחו מעט מים תורת הנסתר ואקחה פת לחם תורת הנגלה, וע"ז טענו המלאכים דינא דבר מצרא.. ובזה יש להביך מש"כ למעלה מש"ס מנחות מג: והרמב"ם הל' מזוזה פ"ו המלאכים המה שומרים מלחטוא כמו שנאמר חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם, ויש במסורה סוד ד' ליראיו, ולכן אולי סודות התורה איך בידינו אלא אחרי שהמלאכים שומרים אותנו מלחטוא בקיום תורת הנגלה ודו"ק...

מש"כ כ"ק אדמו"ר שליט"א שהמלאכים היו רוצים ליטול את התורה מישראל אפילו אחרי שכתוב בו דבר אל בני ישראל צו את בני"י.. מפני שאפשר לסלק את הלוקח ע"י הבר מצרא אפילו אחרי המכירה.. הרי י"ל מיד שישראל נעשו שותפין להקב"ה אז אמרינן בחו"מ סקע"ח ס"ה אחד מן השותפין שמכר חלקו לאחר השותפין מסלקין ללוקח וי"א שאפילו אם הוא מצרן, ועייך בסמ"ע שם למה כתב המחבר בשם י"א וכו' וא"כ אפילו אם היו המלאכים מקבלים את התורה היו בני"י יכולים ליטול מהם מדין שותף.. אלא שיש לחקור אם השותפות לא קדמה למכירה אי הבר מצרא קודם או לא ודו"ק..

ומה שמביא בשיחה תי' המפרשים שאיך שיין ב"מ מאחר שהתורה אינה קרקע יש להעיר: תורה נמשלה למים ובודאי לא למים תלושים אלא למים חיים שהם מים מחוברים ומיא ארעא סמיכתא נינהו וא"כ הוה התורה מחובר לקרקע ולא מטלטלין ויש בה דינא דבר מצרא..

הרב שמואל טובי' שטערן
אב"ד מיאמי ביטש
מחבר שו"ת השבי"ט וש"ס

ח. בלקו"ש לחג השבועות ש.ז. אות א" מוכא בשם ספרים שטענת המלאכים תנה הודך על השמים, הוא מצד דינא דבר מצרא, ובהמשך הדברים שם מוכא שאחד מהתשובות לטענת המלאכים הוא, שדינא דבר מצרא שייך רק בקרקע ולא כמטלטלין, והתורה הרי אינה קרקע.

וצ"ע מה היה הנדון בין המלאכים ומשה, שהמלאכים חשבו שיש להם זכות של בר מצרא, ומשה השיב להם דאין להם זכות של בר מצרא, מכיון שבר מצרא הוא רק בקרקע והתורה אינה קרקע, דהרי מסתבר שגם המלאכים ידעו שדין בר מצרא הוא רק בקרקע, כמו שידעו בכלל מעצם הדין של בר מצרע, וא"כ צריך להבין מה היתה טענתם.

ועוד צ"ע דאפי' אם נתרץ שבזה גופא היה המחלוקת בין משה לבין המלאכים שהמלאכים חשבו שהתורה נחשבת כקרקע וממילא שייך בה דין בר מצרא, ומשה השיב להם דהתורה אינה נחשבת לקרקע, (והרי שייך סברה כזו לומר שהתורה נחשבת כקרקע כמבואר בשיחה שם בהערה 15) אמנם יש לעיין מה היתה טענת המלאכים. הרי אפי' אי נימא שהתורה נחשבת כקרקע, מ"מ הרי כל הטעם של דינא דבר מצרא הוא משום שנא' ועשית הישר והטוב כמבואר בגמ' ב"מ קח.ב., ולכך כל הדין של בר מצרא הוא רק היכא שיש תועלת מיוחדת להבר מצרא, מאשר כשימכור לאדם אחר, ולכך כתבו התוס' בב"מ שם בד"ה ארעא כו' "ודוקא בשדה של זריעה שייך הישר והטוב שיכול לחורשה בכת אחת" ומזה הטעם כתבו התוס' שם בשם הר"ת דאין דינא דבר מצרא בכחיס, ואף שהטו"ר בחו"מ סי' קע"ה הביא בשם הרא"ש וז"ל "וא"א הרא"ש ז"ל כתב על דברי ר"ת דבריו נכונים אלא שלא נהנו כך וכ"כ הרי' מברצלוני שכתב דאין דינא דמצרנות אלא כקרקעות אבל לא במטלטלין" עכ"ל. שיטת הרי' ברצלוני הובאה בשיחה בהערה 14) - הרי בבית יוסף שם מבואר דהוא מטעם דגם בכתיים שייך סברה שיש תועלת מיוחדת להבר מצרא.

והא דבמטלטלין ליכא דינא דבר מצרא - הטעם בזה פשוט כי במטלטלין לא שייך שיהא תועלת מיוחדת להבר מצרא, כי הוא יכול לקנות ג"כ במקום אחר ולהביאם אליו, כמבואר בהשיחה באות ד'.

אמנם באמת ליכא דינא דבר מצרא במטלטלין אפי' היכא דלא שייך טעם הנ"ל כגון שאחד מן השותפין רוצה למכור חלקו, אינו חייב למוכרו לשותפו, אף דכאן לא שייך לומר הטעם הנ"ל, וככל זאת ליכא דינא דבר מצרא במטלטלין, והטעם מבואר בשיחה בהערה 34 בשם הסמ"ע "דדוקא בקרקע שהוא קנין עולם תקנו דין מצרנות ולא כהני".

והנה התורה בודאי נחשב לקנין עולם. וממילא לגבי התורה אין לנו נפ"מ לגבי דינא דבר מצרא אם התורה נחשב לקרקע או למטלטלין, דממ"נ, אם יש יתרון ותועלת מיוחדת שהתורה תינתן להמלאכים מצד טענתם "מה אנוש כי תזכרנו" "תנה הודך על השמים" אזי אפי' אי נימא דהתורה נחשב כמטלטלין מ"מ מכיון דהתורה הוא קנין עולם וגם יש תועלת מיוחדת להבר מצרא שאין לאחר בזה, א"כ מה איכפת לן שהתורה אינה קרקע, ואי נימא שאין תועלת מיוחדת שהתורה תינתן להמלאכים, ואדרבא, התועלת

בנחינתה לישראל היא גדולה יותר, וכמכואר בשיחה באות ו', א"כ אפי'
אי נימא דהתורה יש לה דין קרקע לא שייך בזה דין בר מצרא, דלא שייך
בזה לומר ועשית הישר והטוב, וא"כ אינו מובן מה היה השקו"ט בין
המלאכים למשה אם התורה נחשב כקרקע או כמטלטלין, הרי לגבי התורה
אין לנו שום נפ"מ אם זה נחשב לקרקע או למטלטלין וכנ"ל. וצ"ע.

הת' חיים א.א. שפיגלמן
ישיבת תות"ל - לוד

אברהם אלי' פלאטקין

רצון המוחלט לבית

בד"ה יו"ט של ר"ה תש"ג מבאר דיש בענין הרצון למלוכה ג' מדריגות :
(א) רצון גלוי למלוכה, (ב) ההסכם, וזה נקרא רצון קדום, (ג) הרצון המוחלט בעצם הנפש. ומבאר ענין הג' וז"ל : דהנה יש רצון מוחלט וכו' אינו שנתעורר וחשב בזה והוחלט אצלו כך וכך כ"א הוא רצון מוחלט בעצם מצד העצם, והמשל בזה מאדם שחשב והחליט בעצמו ומתעורר ברצון שיהי' לו בית, הנה באמת הרי גם קודם שחשב והחליט שיהי' לו התעוררות הרצון בבית הי' לו רצון לבית אלא שהי' נעלם כ"כ עד שגם הוא בעצמו לא ידע מזה כלל דכל אדם יהי' מי שיהי' יש לו בעצם רצון לבית והוא מוסכם ומוחלט בנפשו בהנחה מוחלטת מאד להיות כי ההחלט הזה מצד הנפש עצמה, וטעם הדבר הוא לפי שכל אדם שאין לו קרקע אינו אדם לכן יש בנפש החלט זה שיהי' לו קרקע ובית שזה נוגע לכללות מציאות האדם שלו, עכ"ל.

והנה מזה שמביא המשל מבית משמע שרק בבית (או במלוכה) נמצא בעצם נפשו הרצון לזה, וצריך ביאור (א) מדוע דוקא לבית, (ב) איך אפשר לומר שלדברים אחרים אין שרש בעצם הנפש דהרי רצון ענינו הטיית הנפש לאיזה דבר ובע"כ שיש איזה מקור בדקות עכ"פ להענין הזה בעצם הנפש, דהרי כל מה שבא בגילוי נמצא כלול קודם בהעצם וע"ד המבואר (בתניא ח"ב פ"ג) שהאור כלול בעצם השמש שאם יכול להאיר במקום רחוק כ"ש שיוכל להאיר במקומו.

והביאור בזה דמה שכלול בעצם הנפש הוא הרצון לחיות דכל דבר רוצה בקיומו וזה ענין עצמי שנמצא בעצם הנפש, וכאשר הרצון הזה בא בגילוי הוא מתלבש בענינים פרטים שע"י הענינים האלו נשלם הרצון לחיות, אמנם אין כל הכרח לומר דלהענינים פרטים עצמם יש רצון בעצם הנפש, וכל שייכותם לעצם הוא לא בהציור פרטי שלהם אלא בזה שהם מוסיפים לענין רצון לחיות שישנו בהנפש משא"כ הרצון לבית ולמלוכה הרי הרצון שישנו בהנפש הוא לענין הבית ומלוכה גופא.

והנה בלקו"ש ח"ו חג השבועות תשל"ו הערה 53 מבאר הטעם שיש לכל אדם רצון המוחלט לבית, וז"ל : להעיר מהמבואר (ד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב, ד"ה יבחר לנו תשכ"ג) שכוונה בדירה בתחתונים שמושרשת בעצמותי ית' היא הסיבה (וע"ד) מה שכל אדם יש לו רצון מוחלט לבנות בית עכ"ל.

אמנם אף שמבאר שם הסיבה לזה אבל עדיין צריך ביאור דהרי זה פשוט דהרצון לבית שישנו באדם ומי שאין לו בית אינו אדם הרי נעשה זה טבע ותכונה בנפש האדם וא"כ צריכים למצוא את הקשר שבין תכונת נפש האדם לבית.

ואפשר להסביר את זה ע"פ המבואר בלקו"ש (ח"ו, יתרו) דבמה מתבטא ענין רוחניות האדם הוא בפשיטותו שאינו מוגדר בענין מיוחד וכמו בטבע מדותיו שאינו מוגדר בזה ויש לו בחירה חפשית שיכול לצאת מטבע מדותיו ואינו מוכרח להשאר בקו אחד משא"כ בצומח למשל שאף שיש בו ג"כ חיות המצמיחו אבל הוא קשור ומוגדר במקום אחד (ועד"ו חי שאינו בעל בחירה לשנות טבע מדותיו וא"כ נשאר תמיד במקום אחד).

והמובן מזה שתכונת האדם הוא שאינו נכנע לדבר שחוץ ממנו ומכש"כ מזה שאינו נכנע לטבע מדותיו אלא חפשי להתנהג כפי בחירתו החפשית.

ועפ"י מובן הטעם והקשר שיש בין נפש האדם והרצון לבית, דהרי מובן בפשטות דאימתי יכול האדם להתנהג כפי העולה על רוחו זה רק בבית פרטי שלו משא"כ בבית של אחרים שהוא מוכרח להתחשב באחרים ולכן הענין דבית נמצא כלול בעצם נפשו.

בלקו"ש שם ממשיך דענין הרוחניות שבנפש האדם מתבטא בהרצון להתעלות למה שלמעלה ממנו דאמיתית ענינו לא להשאר במציאותו אלא להכלל במקורו למעלה.

והנה ענין המלוכה שבאדם הוא להתעלות ולהתרומם מעל בנ"א אחרים ולא להיות נכנע לאדם אחר ואפ"ל שהתכונה הזאת מסתעפת מענין האדם להתעלות למה שגבוה ממנו וא"כ אף שהוא קשור בהגוף שאינו יכול להתעלות כ"כ אבל עכ"פ כמה שאפשרי להתעלות נמצא אצלו רצון עצמי לזה וא"כ נמצא שרק ברצון לבית ומלוכה מתבטא ענינו של נפש ולכן נמצא רצון המחולט לבית ומלוכה בעצם הנפש.

אמנם צע"ק משיחת ר"ח סיון תש"י, וז"ל: בחסידות מובא מאמר רז"ל כל אדם שאין לו בית אינו אדם דאם הייסט אן די שלימות האדם איז דוקא אן מען האט א בית. לכאורה איז ניט מובן וואס פאר א שלימות המעלה איז פאראן אין בית אן אין דעם איז תלוי דער שלימות? אבער אן חסידות זאגט אזוי, איז אזוי.

ט. בלקו"ש חג השבועות תשל"ו הערה 53 וז"ל:
להעיר מהמבואר (ד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב, ד"ה יבחר לנו תשכ"ג) שהכוונה דדירה בתחתונים שמושרשת בעצמותו ית' היא הסיבה (וע"ד) מה שכל אדם יש לו רצון לבנות בית. עכ"ל.

והנה אף שמבאר הסיבה לזה שכל אדם רוצה בעצם לבנות בית, מובן שענין זה נעשה תכונה בנפש עד שכל אדם שאין לו קרקע אינו אדם (יבמות סג, א ובתוס' שם) שהכוונה בקרקע היא לבנות בית ועלי' (ועי' בד"ה יו"ט של ר"ה תש"ג), וצ"ל הקשר בין תכונת הנפש לבית.

וגם צריך ביאור, דהרי ידוע דהנפש היא תכלית הפשיטות וא"כ איך אפשר שיש לה רצון לענין פרטי כמו בית. אלא דצריכים לומר שאיה"נ, בהרצון המוחלט בנפש מושלל ענין פרטי, והרצון לבית היא תכונת הנפש ולא רצון פרטי בה וכדלקמן.

ואפשר יש להסביר זה ובהקדים המבואר בלקו"ש (ח"ו פ' יתרו) שהמושג של רוחניות הוא שאינו מוגדר בענין אחד, וכל מה שאינו מוגדר יותר מתבטא בזה ענין רוחני יותר, ומבאר שמעלת האדם הוא שנפשו הוא הכי רוחני ופשוט מכל הנבראים (דצח"מ) כי יש לו בחירה חפשית, ולכן אינו צריך להשאר בקו אחד, לדוגמא טבע מדותיו שאינו מוגדר בהם ואינו צריך להתנהג כמותם ולא כמו החי שצריך להתנהג כפי מדותיו.

והמובן מזה שתכונת האדם הוא שאינו נכנע לדבר שחוץ ממנו, ומכש"כ מזה שאינו נכנע לטבע מדותיו אלא הוא חפשי להתנהג כפי בחירתו החפשית. ועפי"ז י"ל הטעם והקשר שיש בין נפש האדם והרצון לבית, דהרי מובן בפשטות דאימתי יכול האדם להתנהג כפי העולה על רוחו זהו בבית פרטי שלו, משא"כ בבית של אחרים שהוא מוכרח להתחשב באחרים, ולכן הענין דבית כלול בעצם הנפש.

אברהם אלי' פלאטקין

ג. בלקו"ש חי"ח שיחה א' לח השבועות ס"ח (ע' 33) מבאר הטעם דדוקא ע"י עבודת הנשמות נפעל הענין דדירה בתחתונים. יעו"ש.

ויש להעיר מד"ה להביין ענין כו' תקיעת שופר חקס"ה (נדפס בביאורי הזהר להצ"צ ע' שצו) סעיף ב' וז"ל: "וידוע מדרש רז"ל במי נמלך בצשמתן של צדיקים כו' וכך ענין נחואה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים פי' כשעלה בעצמות אא"ס ב"ה במה שעחיד להתענג בנשמתן של צדיקים במס"נ ומע"ט שלהם וכך בדירתו בתחתונים כמו בצבא השמים שיאמרו שירה

לפניו ויתבטלו בהשתחואה כו' . . . עכ"ל.

וא"כ מבאר דענין דירה בתחתונים נפעל ע"י צבא השמים.

הרב א. רוזן

ב. בליקוטי שיחות חלק י"ח שיחה א' דחג השבועות ע' 28 ואילך מבאר את שיח המלאכים עם משה רבינו "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה וכו'", עיין שם. מביא שישנם ספרים המבארים שיסוד טענת המלאכים היתה ע"פ ההלכה, שמה שהם טענו "תנה הודך על השמים" זה מצד דינא דבר מצרא, ומבאר "דער דין איז אז אויב איינער פארקויפט א פעלד צו א צווייטן, האט דער... רעכט צונעמען די פעלד פון דעם לוקח, ווייל ס'איז א טובה פאר דעם בר מצרא צו האבן זיינע פעלדער צוזאמען וכו'", ועד"ז טענת המלאכים לגבי התורה מצד דינא דבר מצרא. ולאחר שמביא כ"ק אד"ש מספר מפרשים שמבארים את תשובת משה רבינו על יסוד הדין הנ"ל. שואל כ"ק אד"ש בסעיף ג' "אבער - צ"ע אין די אלע געבראכטע תירוצים, ווייל עיקר חסר מן הספר - קיין איינער פון זיי ווערט ניט דערמאנט אין דעם ענטפער פון משה רבינו צו די מלאכים".

ולכאורה צריך ביאור מדוע קשה קושיא זו רק על המפרשים שמסבירים את תשובת משה רבינו למלאכים על יסוד הלכה זו כנ"ל, ולא על מה שקובעים המפרשים שיסוד טענת המלאכים היתה על סמך דין זה? ז.א. כשמתבוננים בטענת המלאכים רואים

במפורש שיסוד טענה זו (דינא דבר מצרא) חסר עיקר מן הספר
שלא נרמז בטענתם דין זה, וכהמבואר: "בשעה שעלה משה למרום
אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו",
בפשטות, רואים מכאן מפורש מדברי המלאכים שטענתם היא:
כיצד דבר נחות ילוד אשה בא בינינו, ובהמשך הם ממשיכים
לטעון "אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש
ליתנה לבשר ודם וכו'". וזאת מפני שבשר ודם אינו ראוי
לקבל דבר גבוה כזה, ואילו דינא דבר מצרא אינו מתייחס
כלפי נחיתותו של הלוקח כלפי המצרן אלא שרצונו שקרקעותיו
יהיו סמוכים, ועל כן צריך לבאר מדוע לא קשה קושי' הנ"ל
"שעיקר חסר מן הספר" גם על חלק טענת המלאכים היכן מרומז
בדבריהם יסוד טענת "דינא דבר מצרא"?

בכור מלקוב

- תות"ל 885 -

א. בנוגע למה שהעיר הת' ב.מ. בגליון מ' אות ב' בענין מ"ש בלקו"ש חלק ח"י שיחה א' דחג השבועות.

דאד"ש שואל שם על המפרשים המבארים את תשובת משה למלאכים, שביקשו מה' תנה הודך על השייט, שזה מצד דינא דבר מצרא שלפירוש שלהם העיקר חסר מן הספר.

וע"ז שאל הת' הנ"ל שלכאורה טענת המלאכים שמבארים שזה משום דינא דבר מצרא, לכאורה זה לא כתוב העיקר חסר מן הספר ומדוע אד"ש לא שואל גם על זה, ובפרט שמטענת המלאכים מובן שטענתם היתה "מה לילוד אשה בינינו", וכן טענו אתה מבקשה ליתנה לבשר ודם, א"כ רואים שזהו מצד הפחיתות ולא מצד דינא דבר מצרא. ע"כ שאלתו.

ואפש"ל בהקדים שאלה בתשובת המלאכים, "מה לילוד אשה בינינו", דלכאורה מה החיסרון שבדבר שילוד אשה יהי' ביניהם, ואפ"ל אם נאמר שכן יש חסרון, צריך להבין דהלא המלאכים הם בתכלית הביטול, שהם בטלים למשלח, וכמ"ש בתניא פ"ו "בין בפועל ממש כמלאכים עליונים" שהם בפועל בביטול גמור, וא"כ מה מקום לטענתם מה לילוד אשה בינינו, וכן המשך טענתם אתה מבקשה ליתנה לבשר ודם?

ולכן צריך לומר שהבעי' של המלאכים הי', הדין-תורה שמצד דין תורה הרי שיש דין של בר מצרא, וא"כ אנו קודמים, ולפ"ז יובן שזה לא הי' מצד הגאווה שלהם ח"ו.

שואל משה אליטוב

- תות"ל 885 -

ז. בלקו"ש חח"י שיחה א' לחג השבועות (ע' 28 ואילך) מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א מ"ש המפרשים, שטענת המלאכים "תנה הודר על השמים" הי' זה מדין בר מצרא, ואח"כ מביא, מה היחה תשובת משה רבינו להמלאכים, למה כאן לא שייך דינא דבר מצרא, וא' מן התירוצים הוא (ע' 29) וז"ל:

"ה) אויפן פסוק "ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב" זאגן חז"ל, אז משה רבינו איז געווען א "דן דין אמת לאמיתו" וואס "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". און דער דין איז, אז אויב דער לוקח איז א שותף פונ'ם מוכר גייט ניט אן דינא דבר מצרא". עכ"ל.

וכמו"כ כתב להלן, בנוגע לכל בני ישראל, שכל האומר ויכולו, נעשה שותף במעשה בראשית, וא"כ לא שייך דינא דבר מצרא.

לכאורה יש להעיר, דתירוץ זה הוא רק לפי שיטת ר"ת המובא ברא"ש ב"מ דף קח סי' ל"א, דהנה רש"י בגמרא ב"מ שם ביאר האי דינא דבשותף לא שייך דינא דבר מצרא, דהמדובר הוא היכא דגם השותף הי' בר מצרא, והיינו היכא דהם היו שותפים באותו קרקע שהמוכר רוצה למכור, דאז אמרינן דהשותף עדיף טפי, אע"פ דאם השני הוא בר מצרא, וברא"ש הביא דר"ת פי' דאפי' אם הם שותפים בקרקע אחרת, א"כ לא שייך האי דינא דבר מצרא.

והנה כאן הרי בני"י ומשה רבינו הוי שותפים עם הקב"ה במעשה בראשית, והדבר הנקנה כאן ה"ה התורה, ויוצא שהם לא היו שותפים בהדבר הנקנה כ"א בדבר שני, ובזה לשיטת רש"י באמת כן שייך דינא דבר מצרא, וכמ"ש בשו"ת תרומת הדשן סי' של"ח, שרש"י לא ס"ל כשיטת ר"ת המבואר ברא"ש, וא"כ מובן שתירוץ הנ"ל הוא רק לפי שיטת ר"ת.

שלום דובער מינקאוויטש

– עט –

בשיחה הנ"ל [המובא בהערה הקודמת – אות עח] מביא דטענת המלאכים הי' מצד דינא דבר מצרא (דאם מוכר שדה לשני יכול המצרן לסלקו משום ועשית הישר והטוב), ואח"כ מביא תירוץ דטענתם לא היתה טענה כי הדין הוא רק בקרקע ולא במטלטלין ותורה אינה קרקע, ובסעיף ד' מקשה ע"ז דכל הטעם שאין הדין דב"מ במטלטלין הוא דבמטלטלי יכול לקנות במקום אחר ולהביאו למקומו, אבל בתורה אין זה שייך דאחר מ"ת הנה לא בשמים היא.

ולא הבנתי⁵, דלכאורה אדרבה מחמת זה גופא לא שייך לגמרי כל הדין דבר מצרא, דכל הדין הוא דוקא כשהלוקח יכול לקנות במקום אחר אמרינן לי' שיעשה ישר וטוב ולא יטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים בכמה מקומות, כמבואר בב"מ קח, א, וברש"י שם ד"ה ועשית, משא"כ כאן דאם נתינת התורה יהי' להמלאכים הרי לא יהי'

(5) ראה מה שתירץ שם – לאח"ז – בהע' *34. המערכת.

הנתינה לישראל ויהי הפסד אצלם, ועי' רא"ש קידושין פ"ג ס"ב,
דכשיש הפסד להלוקח אין בו הדין דבר מצרא.

ובנחל יצחק בפתח שער (נסמן שם בשוה"ג 6), דימה טענת
המלאכים להא שמבואר ברמב"ם סוף הל' שכנים כל הרוצה למכור
קרקע ובאו שנים וכו' ואין אחד מהם בעל המיצר אם הי' אחד מיושבי
העיר שלו הוא קודם לאחר עיי"ש, ומסיים שם דבזה אין חבירו שראוי
לקדם לו יכול לסלקו כיון שאינו אלא דרך חסידות.

ולכאו' גם כאן אפשר לומר דטענתם הי' להקב"ה שמצידו הי' הוא
צריך ליתן להם דהם קודמים, אבל הרי בהשיחה מבואר דאיירי באופן
שהמצרן יכול לסלקו עיי"ש, וגם שהוא מענה להלוקח וכו', וא"כ לכאו'
אינו מובן כנ"ל.

ועי' בשוה"ג 11 דעיקר דין דב"מ הוא על הלוקח, ויש להעיר
משיחת כ"ף מנ"א תשי"ד (הנחה בלתי מוגה) דיש מקום לומר שהוא
ג"כ על המוכר עיי"ש.

- פ -

בשיחה הנ"ל [המובא בהערות הקודמות - אותיות עח-עט] מביא
מכמה מפרשים, שטענת המלאכים להקב"ה חמודה גנוזה וכו' הי' מצד
הדין דבר מצרא לפי שהם נמצאים בשמים והתורה בשמים, וא'
התירוצים שנאמר ע"ז הוא, מאחר שדינא דב"מ הוא רק במכירה ולא
במתנה, והתורה היא מתנה א"כ לא שייך בה דינא דב"מ, ומק' ע"ז
בס"ד (מלבד הקושי' שזה לא נזכר במענה משה רבינו להמלאכים), כי
בנוגע לתורה מצינו ג' לשונות, ירושה מכירה ומתנה, וג' לשונות אלו
מורים על הג' אופנים דשייכות תורה לישראל כמבואר בכ"מ
(במקומות שנסמן בשיחה (ועי' בלקו"ש מסעי תשל"ד הנסמן כאן)
מבואר שבחי' המכר שבתורה הוא חלק ההבנה שבתורה שבא לאדם
ע"י עבודתו ויגיעתו, ובחי' המתנה שבתורה הוא מה שניתן לאדם
מלמעלה ענינים בתורה שהם למעלה מאפשריות הנברא להשיגו בכח
עצמו ובאים בדרך מתנה מלמעלה מצד הקב"ה, אבל גם מתנה קשורה
בעבודת המקבל אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' וכו' שצריך להיות
ראוי לה אלא שבכ"ז היא מתנה כי עבודת המקבל גורמת רק נייחא
אבל אין עבודת המקבל מכריחה שתנתן לו המתנה עיי"ש), א"כ מאחר
שתורה יש בה גם מכר הרי שייך דב"מ בתורה, ומציין ע"ז בהערה 42:
במכ"ש מהא דמתנה שיש בה אחריות יש בה דינא דב"מ (ראה

בהמצויין בהערה 16 [ב"מ קח, רע"ב. רמב"ם שכנים פי"ג הי"א. טושו"ע קע"ה סנ"ד].

ויש להבין, דהנה הטעם במתנה שיש בה אחריות שיש בה דינא דב"מ הוא משום שחזקה אין כותבין אחריות על המתנה ומאחר שכתב אחריות ודאי שהוא מכר וקיבל ע"ז מעות, ולא כתב מתנה אלא להערים על הב"מ, כמבואר ברש"י שם וברמב"ם ובכ"מ, א"כ כשקיבל מעות ע"ז הרי הוא רק דין מכר, ואף שכתב מתנה כדי להערים על הב"מ אבל אין בזה שום דין מתנה, ומה שיש בו ב"מ הוא מצד שדנים שקיבל מעות ע"ז ועי' הלשון בר"ן כתובות דף מ"ד (בשם הרשב"א) "שהשטר נידון כמכר ואין כאן מתנה כלל", (ועי' שו"ת מבי"ט ח"א סי' כ"ו) א"כ לכאור' איך אפשר להביא מזה ראי' לנדו"ד בתורה שיש בה שני ענינים נפרדים דמכר ומתנה.

והנה דין זה ששטר מתנה שכתוב בו אחריות דינו כמכר מצינו ג"כ ברמ"א בחו"מ סי' ר"ה שאף שלגבי מתנה באונס אי"צ למסירת מודעא ושהעדים ידעו האונס כמו במכר דבמתנה אם הי' באונס לא גמר ומקני, אבל מתנה שכתב בה אחריות דינה כמכר, וכתב שם הסמ"ע וכן הביא מהריב"ש שהטעם הוא (כמו בנדו"ד) דמאחר שכתב בה אחריות ודאי זה הי' מכר וגמר ומקני שאין כותבין אחריות על המתנה, אבל הע"ש כתב הטעם דמאחר שכתב בה אחריות ודאי דנייחא לי' נפשי' טובא מיני' ולכן נותן לו המתנה והו"ל כמכר, והסמ"ע חולק ע"ז וכתב דא"כ בכל מתנה ג"כ נאמר דהוה כמכר דאי לא דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יהיב לי' מתנתא.

והנה טעם הע"ש דהו"ל כמכר משום דנייחא לי' נפשי' מיני' הוא רק לגבי מכירה באונס אבל לענין בר מצרא הרי כנ"ל מרש"י ורמב"ם ושאר וכן כתב הע"ש בסי' קע"ה הטעם הוא משום דודאי קיבל הנותן מעות ולא כתב לשון מתנה אלא להערים על המצרן, ומה שהע"ש לא אמר טעם זה גם לגבי מכירה באונס דודאי הוא מכר ולא כתב לשון מתנה אלא להערים (על הב"מ או מצד שארי יפוי כח שבמתנה לגבי מכר), נראה בפשטות דרק לגבי דינא דב"מ חוששים טובא להערמה ולכן תולים את זה במכר וכמו שהביא בתשו' מהריב"ל ח"ב סי' מ"א (בסופו) בשם הרמ"ה שבב"מ חוששים יותר להערמה מבשאר המקומות והביא ראי' מזה שבמתנה באחריות תולים במכירה אף שבשטר כתוב מתנה, (ולכאור' משמע קצת מדברי הרמ"ה אלו שלא ס"ל כטעם הסמ"ע והריב"ש הנ"ל במתנה באונס דלשיטתם הרי לא רק לגבי ב"מ תולים במכירה), אבל לכאור' אי"מ לשיטת הע"ש למה לגבי ב"מ לא אמרו הטעם שנחשב כמכירה דודאי נהנה ממנו הרבה ולכן

כתב לו אחריות והו"ל כמכר ולמה צריך להוסיף טעם דהערמה (והיינו שקיבל מעות ע"ז) הרי בלא"ה הוי כמכר, וצ"ל לכאו' שלדעת הע"ש אף שהו"ל כמכר אבל יש בזה מתנה ג"כ ולכן אם הי' באונס אמרי' שגמור ומקני מצד שהו"ל כמכר אבל לגבי ב"מ מצד שיש בו מתנה ג"כ אין אומרים דין דב"מ מאחר דיש הפסד ללוקח אין שייך לומר לו שיכול לקבל את זה במקום אחר (ועד"ז שאר הטעמים שנאמרו במתנה שאין בה דינא דב"מ), וא"כ לכאו' הרי מהע"ש מוכח להיפך שאם הוא מכר ומתנה אין שייך בה דינא דב"מ.

קובץ הערות התמימים ואנ"ש כפר חב"ד גליון מד (תשד"מ)

ה. בלקור"ש חלק י"ח בשיחת חג השבועות (א) מובאת הגמ' (שבת פ"ח ע"ב ואילך). המדברת בנוגע למתן תורה וז"ל: „בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילד אשה בינינו. א"ל לקבל

תורה בא. א"ל חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לכו"ד וכו'. א"ל הקב"ה למשה החזיר להן תשובה, א"ל רבש"ע וכו' למצרים ירדתם וכו' בין עמים אתם שרויים וכו'.

ומובא ע"ז בשיחה וו"ל: „אז יסוד הטענה פון די מלאכים תנה בידך על השמים איז דאס דינא דבר מצרא". ומסיים שם (אות ז), „דאס וואס מ'האט ניט געגעבן תורה צו די מלאכים, איז עס ניט הייל די עליונים דארפן ניט אנקומען צו דער המשכת העצמות שע"י התורה - ווארום אויך אין עולמות עליונים איז מצד עצמם מאיר בלזו א הארה מאלוקותו ית' און זיי' זיי'נען א ירידה מאור פניו ית'. און דורך עבודת התחתונים, ווערט אופגעטאן די המשכת העצמות דירה לו יתברך אויך אין די עליונים אין גאנץ סדר השתלשלות וכו' און דערפאר מוז מען געבן תורה דוקא למטה אין עוה"ז וכו' און דאס איז אויך וואס משה האט מדגישגעווען אין זיין תשובה, קינאה יש ביניכם, יצה"ר יש ביניכם, אויף ארויס צוברענגען ווי דאס איז דער עולם התחתון במדריגה וכו', עכ"ל.

ולהבין טענת המרגלים ותשובתו של משה עפ"י נגלה (וע"ד ההסברים השונים לעיל), צריך להקדים. דהנה, בגמ' ב"ב דף ה' ע"א איתא: „רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא א"ל ר"ס מריה דר"י לרבינא אמרי אנשי ארבעה לצלא ארבעה לצלא". (וע"ש בפרש"י ובתוס' שהקשה על דבריו). ומבאר תוס' דהכי פירושו (דרוניא) זבן ארעא אמיצרא דרבינא וכו' והי' רבינא מצרן מג' רוחות ורוניא מרוח אחת וכו' מ"מ סבר רבינא לסלוקי משום שהי' מצרן מג' צדדין ורוניא רק מרוח אחת, א"ל ר"ס אמרי אנשי ארבעה לצלא, פי' לעור גדול צריך לתת לעבדן ד' זוזי וד' לצלא עור קטן כלומר צריך ליתן מן הקטן כמו מן הגדול שיש טורח בקטן כמו בגדול, ה"נ מ"ט דינא דבר מיצרא משום שיהיו כל שדותיו סמוכין שיוכל לחרשו בבת אחת ולכך הוא מצרן כמו אתה מג' רוחות.

ועפ"י ז' ל"ד טענת המלאכים היתה כטענת רבינא דמכיון דכל מציאות עולמות עליונים הם מעצמותו ית' הריהם כמקיפים מג' רוחות ולכך התורה מגיעה להם. וע"ז אמר להם משה רבינו, דמכיון דלא נתנה תורה אלא בכדי להמשיך עצמותו ית' בעולמות ואדרבה דווקא עולמות התחתונים מעלים עולמות העליונים (כמבואר שם בשיחה), הרי שאין המלאכים עדיפים על ישראל. ולכך מגיעה התורה גם לישראל מדין בר מיצרא.

הת' נחמי' שמרלינג

יב. בלקו"ש חלק ח"י שבועות (א) בנוגע תשובת משה למלאכים שטענו תנה הודך על השמים מצד דינא דבר מצרא, ויש מפרשים תשובת משה (רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי כו' למצרים ירדתם כו' קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם כו') דכוונתו היא, דכיון דבנ"י נצטוו במרה על שבת וארז"ל כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו וכו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, נמצא דכל בנ"י הם שותפים להקב"ה, וידוע דאם הלוקח שותף להמוכר אין דינא דבר מצרא. ומקשה ע"ז (בס"ג) דעיקר חסר מן הספר בתשובת משה, ואדרבה, לפי המפרשים הנ"ל תשובת משה היא הקירוב דבנ"י להקב"ה ושייכותם לשמים ונעשים שותפים להקב"ה, היפך המובן בלשון הגמ' שקבלת התורה קשורה עם ירידה למצרים, ומדגיש גשמיות הלוקח עד לקנאה ויצה"ר וכו'.

ויש להעיר בזה מהמבואר בלקו"ש ח"ו עמ' 22 הע' 73, שמביא מה שאמרו "כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", ובדא"ג מהרש"א שם: כי האומר ויכולו הרי הוא מעיד על מע"ב והרי הוא נעשה שותף עם הקב"ה כי בלתי עדותו לא יודע עשייתו. ומבאר, כי שהנברא יכיר גדולתו הוא ע"י שהנברא מעיד על מע"ב (שהוא חידוש) שע"ז עושים את המציאות, וגם, דקליפות וסט"א הם מציאות דהעדר וע"י העבודה דאתכפיא כו' נעשה חידוש בהבריאה שנעשה מהעדר - מציאות, וזהו "שותף במע"ב" שפועל במע"ב גופא.

ולכאורה לפי"ז יש לבאר פירוש המפרשים בתשובת משה, שכיון שנצטוו במרה (לפני מ"ח) על שבת, וארז"ל כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו וכו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במע"ב, א"כ אין שייך בהם דינא דבר מצרא, דזוהי הכוונה באנכי כו' למצרים ירדתם כו' קנאה כו' יצה"ר כו' וגם המצוות כמו כיבוד אב ואם הי' כדי שיכיר גדולתו ית', שענינים אלו קשורים בענין ויכולו כו' שותף להקב"ה במע"ב, כנ"ל בארוכה וא"כ צלה"ב הקושיא בהשיחה שלפי פירוש המפרשים עיקר חסר

מן הספר ואדרבה מהלשון מוכן דטענת משה הוא ענינים ארציים ולא שמימים, דלכאורה כנ"ל ענין ויכולו שיין לדין בר מצרא וגם מתאים עם תשובת משה רבינו?

ויש לומר הביאור בזה, ובהקדים המוכא בהשיחה שם (ח"ו) בהע' הנ"ל ובהע' 79 שהנתינת כח להיות שותפין להקב"ה במע"ב (שיכירו) הוא מצד "כח העצמות", עיי"ש.

וכפי המבואר בהשיחה הנ"ל בחלק ח"י בס"ח שהטעם שלא שיין דירה בעליונים הוא מכיון שכל הענין של דירה שיין רק בתחתונים, וממילא רק לפי"ז שיין הדין של בר מצרא, משא"כ אם הטעם הוא בגלל שותפין להקב"ה וכנ"ל זה בא מכח העצמות (וא"א לומר שזה לא שיין בעליונים, עי' בלקו"ש שם שיחה לפ' חוקת ע' 230), א"כ הדרא קושיא לדוכתא – הקושיא בס"ח דכח העצמות שיין גם בעליונים, ובפרט הנקודה שיכירו שיין יותר בעליונים או עכ"פ גם בעליונים, כמבואר בהמשך חרס"ו שא"א לומר הכוונה של התהוות העולם בתחתונים מטעם בגין דאישתמודען כו' (יכירו) כי זה נשלם בעליונים עיי"ש, וממילא התירוץ דשותף להקב"ה מצד זה אין קדימה לבנ"י לדין של בר מצרא, אלא דוקא בענין של דירה כנ"ל שזה שיין רק בתחתונים, ומזה דוקא יש קדימה דבר מצרא לבנ"י.

משה מאשקאוויץ

"תנה הודך על השמים"

הת' מנחם מענדל הכהן שטיינברגר

קבוצה בית משיח - 770

בלקו"ש חי"ח ע' 28 שיחה א' לחג השבועות מביא כ"ק אדמו"ר מלך המשיח ממ"ש בספרים שטענת מלאכי השרת להקב"ה שיתן להם את התורה ולא לעם ישראל, יסודה הי' בדינא דבר מצרא: "היות והתורה היא "גנוזה", נמצאת במרום והם הינם נמצאים בשמים יש להם הדין דבר מצרא לקבל את התורה, ולכן תנה הודך על השמים". עכלה"ק בתרגום הפשי.

ולכאורה קשה:

א. מה שייך כאן הדין דבר מצרא, והרי כל הסיבה של דין זה הוא שע"י שהבר מצרא יקנה את השדה שסמוכה לשדותיו האחרות יהי' לו יותר נוח לחרוש השדה ולזרוע וכו', משא"כ אם יקנה במקום אחר לא תהי' לו נוחיות זו, אבל כאן לא הי' למלאכים שום חלק מהתורה דנימא שיהי' להם יותר נוח ע"י שיקבלו כל התורה.

ב. כל הסיבה שאומרים ללוקח "ועשית הישר והטוב", הוא מפני שאמרינן לי': לך קנה במקום אחר(ובמקום שליכא אחרינא לא אמרינן הכי), וא"כ מה שייך לומר כאן שבנ"י יעשו הישר והטוב לטובת המלאכים, והרי אי אפשר למצוא תורה נוספת, וכמו שהדים שמובא לקמן בהשיחה שבמתנה לא שייך דינא דבר מצרא כיון דליכא למימר ללוקח זיל קבל מתנה במ"א.

ואולי י"ל בזה:

לימוד התורה הוא חלק מעבודת ה' הכללית, אבל בלימוד התורה ישנם כו"כ מעלות שאין בשאר עבודות ה', שעי"ז דבוקים בהקב"ה וכו' וכו', כמבואר בריבוי מקומות בדא"ח וכמו פ"ה בתניא קדישא.

וזו היתה טענת המלאכים: היות ואנו עובדים את הקב"ה ע"אמירת שירה וקדוש קדוש וכו', יהי לנו יותר נוח לעבדו ית' ע"י לימוד התורה, ואע"פ שאין עוד תורה ולא תוכלו בני"י לקבל תורה אחרת, מ"מ תוכלו לעבוד את ה' בדרכים אחרות ע"ד המלאכים וכו'.

וא"כ מיושבות ב' הקושיות דלעיל: א. ע"י שיקבלו המלאכים את התורה, זה יעזור להם ויקל עליהם בעבודת השי"ת. ו-ב. למרות שלא יוכלו בני"י לקבל תורה במ"א יוכלו לעבוד את השי"ת בדרכים אחרות, ולא הפסידו עיקר ענינה של התורה - לעבוד את השי"ת.

טענת בר מצרא אצל המלאכים

הת' מ"מ וואלענסי
תלמיד בישיבה

בלקו"ש חי"ח עמוד 28 (חג השבועות א) מבאר הרבי טענת המלאכים "תנה הודך על השמים" (ע"פ הלכה) ואומר שזה מצד דינא "דבר מצרא" מכיון שהתורה גנוזה למעלה בשמים משא"כ בני ישראל הם למטה בעולם הזה וממילא יש למלאכים דינא דבר מצרא. ולכן מובן למה רצו למנוע נתינת התורה לבנ"י.

אמנם צ"ל שהרי הדין דבר מצרא הוא שאם בעל שדות מוכר שדה, יש זכות לשכן (ז.א. לבר מצרא) לקחת את השדה בחזרה מהקונה מכיון שזה טובה לבר מצרא שיהיו כל שדותיו ביחד, והתורה אמרה "ועשית הישר והטוב בעיני ה'", וא"כ צ"ל טענת המלאכים כי הגם שהיא גנוזה למעלה ובנ"י למטה א"א לדמות את זה לדינא דבר מצרא כי לא מספיק מה שהם קרובים לתורה יותר מבנ"י כי אם צריך שיהי' לבר מצרא שדה משא"כ בנדו"ד דלמלאכים לא הי' דבר אחר קרוב לתורה שניתנה לבנ"י.

ואולי הכוונה היא שהרוחניות של המלאכים נחשב לבר מצרא לגבי רוחניות התורה, וא"כ אתי שפיר. אבל כל זה בדוחק וצ"ע.

קובץ הנ"ל גליון יח

טענת בר מצרא אצל המלאכים (גליון)

הרב מענדל איידעלמאן
ברוקלין נ.י.

בגליון יב (י"ל לר"ח מנ"א ה'תשנ"ז) מקשה הת' מ.מ.ג. עמ"ש בלקו"ש חי"ח עמ' 28 (חג השבועות א) דשם מבאר הרבי טענת המלאכים "תנה הודך על השמים" (ע"פ ההלכה) ואומר שזה מצד

דינא "דבר מצרא" מכיון שהתורה גנוזה למעלה בשמים משא"כ בני ישראל הם למטה בעולם הזה וממילא יש למלאכים דינא דבר מצרא. ולכן מובן למה רצו למנוע נתינת התורה לבנ"י.

ומקשה וז"ל: אמנם צ"ל שהרי הדין דבר מצרא הוא בעל שדות מוכר שדה, יש זכות לשכן (ז.א. לבר מצרא) לקחת את השדה בחזרה מהקונה מכיון שזה טובה לבר מצרא שיהיו כל שדותיו ביחד, והתורה אמרה "ועשית הישר והטוב בעיני ה'", וא"כ צ"ל טענת המלאכים כי הגם שהיא גנוזה למעלה ובנ"י למטה, א"א לדמות את זה לדינא דבר מצרא כי לא מספיק מה שהם קרובים לתורה יותר מבנ"י כי אם צריך שיהי' לבר מצרא שדה משא"כ בנדו"ד דלמלאכים לא הי' דבר אחר קרוב לתורה שניתנה לבנ"י". וממשיך "ואולי הכוונה היא שהרוחניות של המלאכים נחשב לבר מצרא לגבי רוחניות התורה, וא"כ אתי שפיר. אבל כל זה בדוחק וצ"ע". עכ"ל.

ולא הבנתי את הקושיא מעיקרא, דהרי בין התורה ובין המלאכים הם שדות שנמצאים בשמים אחד ליד השני, כיון ששניהם הם בשמים, א"כ זה כמו שהמלאכים הם בין בעל השדה ובין השדה עצמו. ועל כן טוענים הם שהתורה מגיעה להם, כיון ששני השדות צריכים להמצא ביחד.

וכן איתא בלקו"ש שם (עמ' 82): "דאס האבן די מלאכים גע'טענה'ט: וויבאלד די תורה איז גנוזה, געפינט זיך במרום (בשמים), און זיי זיינען בשמים, האבן זיי דעם דין פון "בר מצרא" צו באקומען די תורה".

דין בר מצרא בנוגע לנתינת התורה

הת' מ"מ גאלדבערג

תלמיד בישיבה

בלקו"ש חלק י"ח שיחה לחג השבועות (סעי' א') מובא מש"כ בספרים שטענת המלאכים למשה (בנוגע למ"ת) תנה הודך על השמים הוא משום דינא דבר מצרא.

ומביא מהנמצא במפרשים תשובות לפרוץ טענתם דדין דבר מצרא הוא רק במכירה ולא במתנה והתורה נתנה במתנה. ע"כ מהשיחה.

והנה תוס' הרא"ש (בשטמ"ק) ב"ב י"ב ע"ב בד"ה "אמר רבא כגון זה" מבאר שבירושה אין שייך דין דבר מצרא כי ללוקח אין שום שייכות לקרקע זו ולכן אומרים לו שילך ויקנה קרקע אחרת אבל יורש יש לו חלק בגוף הקרקע וא"כ לא שייך כאן עשית הישר והטוב כי אין יכולים לומר לו לוותר את דינו.

ובאמת המדובר בתוס' הרא"ש בב"מ שם הוא בנוגע לדין ודברים שבין ב' אחים-יורשים שלאחד מהם יש שדה במיצר אחת השדות שבירושה והוא רוצה לקבל בחלקו בירושה את השדה הסמוכה לשדה שלו ובנדון זה אומר התוס' הרא"ש שלא שייך דינא דבר מצרא כיון שהאח האחר כבר יש לו חלק בגוף השדה וא"פ לסלקו.

אבל בנוגע למ"ת ישראל הם יורשים ומלאכים אינם יורשים וא"כ בודאי שאין שייך כלל דין דבר מצרא כי מי שאינו יורש אינו יכול לסלק היורש.

וא"כ לכאורה אפ"ל (ע"ד הנ"ל במתנה) דמאחר והתורה היא ירושה לישראל לכן אין שייך בה דין בר מצרא.

בהמשך השיחה (סעי' ד') דוחה את התשובה (הנ"ל) שהתורה נתנה במתנה, שישנם ג' אופנים בשייכות התורה לישראל: א) ירושה, ב) מכירה, ג) מתנה. ומאחר שבתורה יש גם מכירה במילא שייך דין דב"מ על התורה.

ובהע' 42: במכ"ש מהא דמתנה שיש בה אחריות יש בה דינא דב"מ.

וגם לפמ"ש הרשב"ם (ב"ב נ"א ע"א) ד"ה ה"ג במס', (וראה תוד"ה ולמה קדושין כ"ו ע"א) דהיכא שכתב בשטר לשון מכר ומתנה לית בה דדבמ"צ - הרי מפורש שם הטעם כי "במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו בלשון מכר כדי ליפות כחו" אבל בתורה הרי ישנם ב' ענינים ואופנים נפרדים דמכר ומתנה ומצד המכר שייך בזה דדב"מ" עכ"ל.

בנוגע לירושה לא שייך ביאור הא' שבהערה דהרי לא יתכן דין דירושה שיש בה אחריות יש בה דינא דב"מ וצריך לביאור הב' שבהערה שכן שייך לירושה והוא דבתורה ישנם ב' ענינים ואופנים נפרדים דמכר וירושה, ומצד המכר שייך בזה דדב"מ.

ובאמת המדובר בתוס' הרא"ש ב"מ הוא בנוגע לדין ודברים שבין ב' אחים - יורשים שלאחד מהם יש שדה במיצר אחת השדות שבירושה והוא רוצה לקבל בחלקו בירושה את השדה הסמוכה לשדה שלו, ובנדון זה אומר התוס' הרא"ש שלא שייך דינא דבר מיצרא כיון שהאח האחר כבר יש לו חלק בגוף השדה ואא"פ לסלקו, אבל בנוגע למ"ת ישראל הם יורשים ומלאכים אינם יורשים, וא"כ בודאי שאין שייך כלל דין דבר מיצרא, כי מי שאינו יורש אינו יכול לסלק היורש.

טענת המלאכים תנה הודך על השמים

הת' אהרן שי' ווייסבערג
תלמיד בישיבה

בלקו"ש חלק י"ח בשיחה לחג השבועות (עמ' 28) מביא רבינו אשר טענת המלאכים "תנה הודך על השמים" היתה לדעת כמה מפרשים שיש להם דין "בר מצרא", ומביא כמה ביאורים מה שהשיב להם משה. ובאות ד' מביא הביאור, דכאן (בהתורה) אינו שייך טענת בר מצרא, כיון שהדין דבר מצרא הוא רק בקרקע ולא במטלטלין, והתורה אינה קרקע, ממילא אין דין בר מצרא בתורה.

ודוחה רבינו פי' זה, שהרי כל הטעם שאין דין בר מצרא במטלטלין הוא מפני שהבר מצרא יכול לקנותו במקום אחר, משא"כ בתורה שא"א להשיגה במקום אחר, לכן היא כמו קרקע דשייך בו דינא דבר מצרא, וא"כ א"א שתשובת משה להמלאכים היתה שהתורה היא מטלטלין ולא קרקע משום שגם במטלטלין שכזה (שא"א להשיגה במקום אחר) ישנו דינא דבר מצרא.

והנה לכאורה כל השקו"ט אינו מובן שהרי כל הענין דבר מצרא (שבא מצד "ועשית הישר והטוב") הוא שיהיו כל שדותיו (דהבר מצרא) צמודות – כשדה אחת ולא מפוזרות. וא"כ במטלטלין אינו שייך כלל כל הדין דבר מצרא, שאין סברא לומר שמפני שהוא שכינו צריך למכור לו חפציו. וא"כ ג"כ בתורה אינו

שייך כלל כל הדין, וממילא יפה השיב משה לטענת המלאכים, ואיך כתב הרבי שביאור זו אינו מספיק?

ולפי זה בכלל אינו מובן כל ענין טענת המלאכים מחמת דינא דבר מצרא, דלפי הנ"ל כל הטענה דבר מצרא היא (לא מחמת שכנות או קרבה, אלא) מחמת סיבה, שיהא שדותיו כשדה אחת שזהו רק בשדות, שע"י מכירת השדה לבר מצרא גורם לו טובה שיהיו שדותיו יחד, וזה אינו שייך בהתורה.

ויש להקדים שזה שלומדים דינא דבר מצרא מהפסוק "ועשית הישר והטוב", אפשר ללמוד בב' אופנים:

(א) הפסוק בא ללמדנו דוקא דינא דבר מצרא, שכשהתורה אומרת "ועשית הישר והטוב" מדובר דוקא בשני שדות זו אצל זו.

(ב) התורה הזהירה בדרך כלל להתנהג בהנהגה טובה וישרה עם בני אדם, ולא נכנסה לפרט הפרטים, והבר מצרא הוא רק היכי תמצי בכלל זה.

והנה מהשיחה נראה שבודאי אינו כאופן הא', שהדין הוא דוקא בשדות, שהרי יש הו"א שהתורה תהי' בכלל דינא דבר מצרא. וגם ובאמת בלאו הכי אינו נראה שהפסוק מדבר דוקא בדינא דבר מצרא (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך בר מצרא בתחילתו). וצריך לומר כאופן הב' ש"ועשית הישר והטוב" הוא חיוב כללי וא' מהפרטים שבו הוא הדין של שני שדות זו אצל זו.

ועפ"ז י"ל שגם במטלטלין שייך הענין דבר מצרא, במקרה שהחפץ חשוב יותר בשביל אדם אחד מאשר לחבירו. ולדוגמא מי שרוצה למכור ספר בודד מתוך סט של ספרים, ולאחד יש כל הסט לבד מספר זה משא"כ להשני, שבמקרה כזה לכאורה יש חיוב ועשית הישר והטוב, כמו בשדה שהוא חשוב יותר להבר מצרא מאשר לאחרים, משום שרוצה שיהא כל שדותיו צמודות.

וי"ל שזו היתה טענת המלאכים שאמרו "תנה הודך על השמים". והיינו מכיון שהתורה היא רוחנית והם ג"כ רוחניים (בשמים) וממילא יש להם שייכות אלי' והבנה יתירה בה, ולכן הוא ענין חשוב להם יותר ושייך להם יותר. ועוד זאת שהתורה כמו שהיא למעלה היא באופן נעלה הרבה יותר, ובכדי לירד למטה צריך להיות צמצום בהתורה, וא"כ הרי יש חשיבות יותר להתורה כמו שהיא למעלה מכמו שהיא למטה, וממילא מובנת כל טענת המלאכים.

ואולי י"ל שזהו הפשט במש"כ רבינו באות א' וז"ל: "דאס האבן די מלאכים גע'טענה'ט: וויבאלד די תורה איז גנוזה, געפינט זיך במרום (בשמים) און זיי זיינען בשמים, האבן זיי דעם דין פון "בר מצרא" צו באקומען די תורה, און דעריבער – "תנה הודך על השמים", עכ"ל. שלכאורה הפי' שמשום ששניהם בשמים (רוחניים) לכן ישנו הטענה דבר מצרא.

ואם כנים הדברים, שזה היתה הטענה של המלאכים, מובן מה שביאר רבינו שאין לומר שהדחי' של משה – שדין בר מצרא שייך רק בקרקע ולא בתורה – הי' מספיק, דבשלמא בנוגע למטלטלין אפשר לומר שאע"פ שלאחד החפץ הוא חשוב יותר, מ"מ כיון שיכול לקנותו ממקום אחר, אין חיוב ועשית הישר והטוב. משא"כ התורה "מ'קען ערגעץ אנדערש נישט קריגן", וצריך להיות הדין דבר מצרא.

ובסוף השיחה מבואר שאכן אמת שיש להמלאכים דינא דבר מצרא, משום שהוא דבר חשוב יותר להם ואשר לכן שייך להם כו'. אבל יש הלכה בדיני בר מצרא שאם יש לאחד צורך יותר מהשני ("ישוב עדיף") א"כ "לית בה משום דינא דבר מצרא". ומכיון שאנו צריכים לעשות דירה בתחתונים ולזה צריכים התורה, הרי אינו חל דינא דבר מצרא, והתורה ניתנה לנו.

טענת המלאכים "תנה הודך על השמים" - מדינא דבר מצרא

התי' יצחק קופמן

א. בלקו"ש חי"ח שיחה א' לחג השבועות מביא סיפור הגמ' (שבת פח, ב ואילך) "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו. א"ל לקבל תורה בא. אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה הודך על השמים. א"ל הקב"ה למשה החזיר להן תשובה וכו'. אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. א"ל למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה לא יהי' לך אלקים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדין ע"ז כלום אתם עושים מלאכה .. משא ומתן יש ביניכם .. אב ואם יש לכם .. קנאה יש ביניכם .. יצה"ר יש ביניכם .. מיד הודו לו להקב"ה וכו'".

ומביא מש"כ בספרים שיסוד הטענה — ע"פ הלכה — של המלאכים "תנה הודך על השמים" הוא מדינא דבר מצרא: הדין הוא שבאם א' מוכר שדה לאחר, יש לבר מצרא — השכן — שלו הזכות לקחת את השדה מהלוקח כיון שזהו טובה להבר מצרא ששדותיו יהיו ביחד, ובתורה נא' "ועשית הישר והטוב בעיני ה'". וזהו שטענו המלאכים: כיון שהתורה גנוזה נמצאת במרום (בשמים), והם בשמים, יש להם הדין של "בר מצרא" לקבל את התורה, ולכן — "תנה הודך על השמים".

ומביא כו"כ פירושים מה הי' תשובת משה לטענתם, ומקשה על כאו"א מהתירוצים (נוסף לקושיות על כל תירוץ כשלעצמו, גם) קושיא כללית בכל התירוצים, שעיקר חסר מן הספר, כיון שאף אחד מהם אינו מוזכר בתשובת משה רבינו להמלאכים.

ובהמשך השיחה נת' תירוץ חדש: תכלית התורה היא מה שעל ידה מתבצעת

כוונת הבריאה "נתאוה הקב"ה להיות לו (ית') דירה בתחתונים" וידוע הדיוק בתיבת "דירה", שכשם שבדירה נמצא האדם בכל עצמותו, כך נתאוה הקב"ה שעצמותו ית' ימשך "בתחתונים", וזה נעשה ע"י התורה, כי באמצעות התורה הנה "אותי אתם לוקחים".

ומצד זה נדחית טענת המלאכים מדינא דבר מצרא: הדין הוא, שבאם הכר מצרא רוצה את השדה לזריעה והלוקח — לבנין בית, נותנים את השדה להלוקח, כיון ש"ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא".

ועד"ז בענינינו: כיון שתכלית התורה הוא לעשות לו ית' דירה ("בית") בתחתונים, נופלת טענת המלאכים מצד דינא דב"מ.

ותשובה זו היא מה שענה משה רבינו "למצרים ירדתם .. כלום אתם עושים מלאכה .. משא ומתן יש ביניכם וכו'": התורה ניתנת לעם ישראל כמו שהיא קשורה עם ישוב העולם, עוה"ז הגשמי (בין עמים .. קנאה יש) דוקא (כי התורה ניתנה לעשות דירה לו ית' בתחתונים).

א' מהתירוצים שהובאו בהשיחה הוא שהדין דבר מצרא הוא רק בנוגע לקרקע, ולא בנוגע למטלטלין, והתורה הרי אינה קרקע.

ועל תירוץ זה מקשה (נוסף על השאלה הכללית הנ"ל), דהטעם שאין במטלטלין דינא דב"מ הוא כי הטעם של דינא דב"מ — שיהיו לו את שני שדותיו יחד — אינו שייך במטלטלין, כיון שמטלטלין אפשר לקנות במקום אחר ולהביא למקומו. וטעם זה אינו שייך בנוגע לתורה כי התורה היא דבר שא"א לקנות במקום אחר.

אלא שעפ"ז קשה, שהרי דינא דב"מ הוא רק אם הלוקח יכול לקנות שדה במקום אחר, אבל באם אינו יכול — לא שייך בזה לומר ללוקח "ועשית הישר והטוב"?

וע"ז מתרץ בהערה *34 "כי בקשת המלאכים תנה הודך על השמים פשיטא דהיינו שתהי' רק כמ"ש בלקו"ת תזריע (כג, ב. ובאוה"ת (שם כרך ב' ע' תקלא ואילך)) — הלימוד (עולם המלאכים) יצירה, והוא עתה בלימוד תנ"ך ורז"ל בכתהאריז"ל (ליקוטי תנ"ך והש"ס שלו וכו'), ו(רק) באופן כזה ילמדוה ג"כ בני"י נשמות בגוף בעוה"ז, אבל אז עיקרה בשמים כי (למטה ידועה רק מציאות הרוחניות

ולא מהותה. ואפילו, אם גם כזה ישתוו עם המלאכים — בכ"ז) קלה יותר הבנתה למלאכים, שהם יותר רוחניים, ובנ"י יצטרכו ליגיעה יותר (ולמשלים מהגשם — דוגמת קניית במק"א). והיינו שבקשת המלאכים היתה רק שעיקרה תהי' בשמים, אך לא הפריע להם שגם בנ"י בעוה"ז גם ילמדו תורה.

ולכאורה, כמה קושיות מתעוררות ע"פ משנ"ת בהערה זו:

ב. צריך להבין איך מסתדר המבואר בהערה זו עם הכיאור שבשיחה:

בהשיחה נת' (כנ"ל) שהסיבה שהתורה צריכה לינתן למטה היא כי ע"י התורה — "אותי אתם לוקחים" ועי"ז מבצעים הכוונה דדירה בתחתונים, וע"פ משנ"ת בהע' תמוה, וכי אי אפשר לעשות כבקשת המלאכים ליתנה להם וש"באופן כזה ילמדוה ג"כ בנ"י נשמות בגוף בעוה"ז, וכיון שע"י התורה "אותי אתם לוקחים", הנה ע"י לימוד התורה "באופן כזה", יהי' ג"כ "אותי אתם לוקחים", ועי"ז יבצעו הכוונה דדירה בתחתונים. וא"כ לא מובן התירוץ שבשיחה, שהרי הסיבה שצריך ליתנה לבנ"י, אף שבעצם צריכה היתה להיות להמלאכים להיותם הבר מצרא, הוא כיון שהמלאכים צריכים את התורה "לזריעה", ובנ"י "לבנין בית" — ולכאורה אין טענת המלאכים בסתירה לתכלית התורה ואפשר לקיים שתיהם, להמלאכים יהי' "הלימוד (בעולם המלאכים) יצירה" (עיקרה בשמים), ולבנ"י — ילמדוה ג"כ באופן כזה ויוכלו "לבנות הבית", לעשות הדירה בתחתונים עי"ז?

[ופשיטא שאין לומר שצריכה לינתן למטה כדי שבנ"י לא יצטרכו ליגיעה יותר ולמשלים מהגשם", והרי גם בתורה דעתה ישנו החיוב ליגע בתורה]

לכאורה הי' אפשר לתרץ שהענין ד"אותי אתם לוקחים" הוא בעיקר בתורה כפי שהוא עתה-תורה הנגלית וקיום המצוות בגשמיות, כיון שבזה הוא מתלבש יותר באדם המקיים ולומד התורה משא"כ אם בנ"י היו לומדים רק התורה כפי שהיא בעולם המלאכים, שאין מתלבש בהם כ"כ, וא"כ אין "לוקחים" כזה כ"כ "אותי", (ומתאים עם הענין דדירה בתחתונים שהעיקר שיתלבש בהתחתון).

אבל דוחק לומר כן שהרי קשה לומר שהענין דאותי אתם לוקחים הוא רק באם ניתנת למטה ממש, היינו כמו שהוא עתה, שישנה גם תורה הנגלית וקיום המצוות בגשמיות, וודאי ש"בלימוד תנ"ך ורז"ל בכתהאריז"ל" ישנו הענין דאותי אתם לוקחים!

א. גם צריך להבין איך מסתדר המבואר בהערה הנ"ל עם פנים השיחה שעליו נסובה ההערה:

שהרי בהפנים נת' שא"א להשוות זה שדינא דב"מ הוא רק בנוגע לקרקע ולא בנוגע למטלטלין, לזה שהתורה אינה קרקע, כי הטעם שאין דינא דב"מ בנוגע למטלטלין הוא כיוון שהב"מ יכול לילך ולקנות המטלטלין במק"א, משא"כ בנוגע לתורה שא"א לקנותה במק"א, וא"כ גדר התורה אינו ע"ד מטלטלין, כ"א אדרבה ע"ד קרקע. אבל ע"פ מה שנת' בהערה שגם כאן ישנה "דוגמת קנית במק"א" — הרי לכאורה שוב אינו מוכן מש"כ בהפנים שהתורה היא דבר שא"א לקנותה במק"א, ושלכן זהו בדוגמת קרקע ולא מטלטלין?

והרי לא רק בנוגע לבנ"י באם תינתן למעלה יוכלו "לקנותה" במק"א ע"י יגיעה ומשלים מהגשם, אלא גם באם יהי' להיפך, שתינתן למטה לבנ"י יוכלו המלאכים להשיגה, דבנוגע להתורה כפי שהיא בעולם המלאכים, ודאי לא נגרע ממנה עי"ז שניתנה התורה למטה לבנ"י (ובנוגע התורה כפי שהיא למטה, הרי לכאורה אין המלאכים חפצים בה כ"א רק בכפי שהיא למעלה) (שהרי באם הי', כבקשתם, ניתן להם — לא הי' את התורה כפי שהיא למטה), וגם באם כן — יכולים, לכאור', להשיגה ע"י יגיעה יותר ומשלים).

ד. ונראה לבאר זה בהקדים עוד איזה ענינים הדורשים ביאור:

א. בקשתם דהמלאכים (שתינתן להם התורה, היינו "הלימוד בעולם המלאכים", כבהערה הנ"ל) הרי נדחתה, והתורה ניתנה לא להם כ"א לבנ"י. ומהו שמצינו שגם לאחריו זה ישנו הלימוד במתיבתא דרקיעא (ראה ב"מ פו, א)?

ב. בקשת המלאכים היתה (לא שהתורה תישאר כפי שהיא ע"ע, כ"א לפעול דבר חדש —) שתינתן להם התורה.

[וההוכחה לזה: א) מטענת המלאכים "תנה הודך על השמים", היינו שע"ע אין הודך "על השמים", וע"ז מבקשים "תנה הודך". ב) דינא דב"מ הוא במקרה שבעל השדה נתן ללוקח, וע"ז טוען הב"מ ש"מדינא דב"מ" צריך ליתן השדה דוקא לו. אבל באם התורה כבר היתה אצל המלאכים והקב"ה לקחה מהם ונתנה לבנ"י זהו

כדוגמת לקיחה מהב"מ ונתינה ללוקח: (ג) מלשון המלאכים "חמודה גנוזה שגנוזה" — שהתורה אינה אצלם כ"א גנוזה].

אבל מזה שלאחר מ"ת מצינו לימוד התורה למעלה, מוכח לכאור' שגם לפני זה הי' לימוד התורה אצלם (שהרי ודאי אפ"ל שרק לאחרי מ"ת כשנפסק שלא תינתן להם התורה ישנו הלימוד אצלם, ולפני זה — לא), ותמוה, הרי בקשתם היתה כנ"ל, לפעול דבר חדש?

ג. עוד צריך להבין, דכיון שגם עתה ישנו הלימוד במתיבתא דרקיעא, (שזו היתה בקשתם, כנ"ל בהערה), הרי לכאורה לא נגרם כל הפסד להמלאכים עי"ז שניתן למטה, ומפני מה רצו שלא תינתן למטה?

ונראה לבאר כזה: בהע' 35 כ' "כי לאחר שניתנה תורה למטה — לא בשמים היא (ב"מ נט, ב),", והנה בב"מ שם הובאו כמה סיפורים שמן השמים נאמר באופן מסויים ואעפ"כ לא נפסק כן, ובהמשך שם: "מאי לא בשמים היא אמר רבי ירמי' שכבר ניתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול... מאי עביד קוב"ה בההיא שעתא... קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני בני".

ועפ"ז נ"ל שטענת ובקשת המלאכים היתה בנוגע להבעלות על התורה, זה שלבנ"י למטה ניתנה הבעלות על התורה באופן שיכולים לפסוק ושע"פ הפס"ד שלהם נקבע וגם למעלה.

ח. ועפ"יז מובן (א) איך ישנו הלימוד במתיבתא דרקיעא, כי הפי' בזה שלא ניתנה להם התורה, הוא שלא ניתנה להם הבעלות, אבל עצם ענין לימוד התורה — ניתן. גם מובן (ב) מה שבקשו "תנה הודך על השמים", היינו לפעול דבר חדש שלא היה עד עתה, אף שגם לפני זה היה לימוד התורה אצלם, כי בקשתם היתה שתנתן להם הבעלות על התורה.

ומובן גם (ג) הסיבה שלא רצו שתנתן התורה למטה, אף שאין זה בסתירה ללימוד התורה שלהם.

ובהקדים, שראיתי להרי"ל שפירא שכתב*, דצריך להבין: דלכאור', דינא דב"מ הוא מטעם דהמצרן מרויח ע"י שהשדות סמוכות, אבל בנידון דהמלאכים מה הי'

* בהבא לקמן, ראה "הערות וביאורים" גליונות תשצח ותת.

הובאו לקמן

להם מקודם בשמים שטענו שאם יקבלו את התורה יצטרפו ב' הענינים ביחד, וירויוחו?

ותירץ, דצ"ל שטענו שהם משיגים אלקות ויש להם מדריגה רוחנית, וע"י שיקבלו את התורה שהיא חכמתו של הקב"ה, יצטרף זה עם מדריגתם הרוחנית שיש להם בלא"ה, ועי"ז "ירויוחו". משא"כ בני"י שאין להם המדריגות הרוחניות, ע"י שיקבלו התורה — יתחילו בהתקרבות לאלקות.

והנה, בהשיחה מקשה (כנ"ל) על כל הביאורים בהסיבה שאין זה דינא דב"מ, דהיכן נרמז זה בתשובת משה להמלאכים? ובאם לא נרמז — א"כ ה"ז עיקר חסר מן הספר? ועד"ז יש להקשות לביאור זה, דלכאור' אינו מרומז בטענת מלאכי השרת לפני הקב"ה? (אף שאוי"ל שא"צ שכל הפרטים יורמזו בטענתם).

ולכן נראה לבאר באו"א קצת: ידוע הכלל בחז"ל (והשל"ה מאריך בזה) אשר "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות בתחתונים" היינו שהתורה באופן שהיא בעליונים — זהו התורה בעצם, ומה שמבינים מהתורה כאן בעוה"ז, זהו רק באופן של "רמז" מעצם התורה.

ועפ"ז אפשר לבאר בטענת המלאכים, דכיון שהם למעלה (בשמים), הנה באם תנתן להם התורה יהא זה התורה כפי שהיא בעצם, משא"כ באם תנתן לבנ"י למטה הרי יהא זה רק רמז מהתורה. ולכן טענו שזהו 'בזבוז' לקחת התורה וליתנה למטה לבנ"י, כיון שהם ישיגו רק רמז ממנה, ולכן "תנה הודך על השמים": התורה צריכה לינתן לנו כיון שאנו משיגים את עצם התורה ונרויח ע"י התורה הרבה יותר ממה שירויחו בני"י.

וע"פ ביאור זה, הנה בטענת מלאכי השרת נרמז גם מהו הריוח שירויחו ע"י שתנתן התורה להם, דבטענתם "חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם" נרמז דלא רק שהתורה בפועל גנוזה למעלה ("שגנוזה") אלא שבעצם מקומה הוא למעלה ("גנוזה"), ובמילא באם תנתן למטה לא יהא ממנה הריוח, משא"כ באם תנתן לנו, כנ"ל.

והנה לפי ביאורו הנ"ל (שצריכים התורה בשביל עבודת ה') אין מובן [נוסף לזה שענין זה הי' להמלאכים גם לפני זה, ומה נצרכו לבקשה על זה] קושיא (ג) הנ"ל: מה הפסידו המלאכים ע"י שניתן לבנ"י, והרי גם עתה ישנו הלימוד בעולם

המלאכים, וא"כ יכולים כזה להשתמש ועי"ז לעלות במדריגות רוחניות וכו' –
ומה נגרע עי"ז שניתן למטה?

משא"כ באם נאמר, כנ"ל. שטענתם היתה שאין ליתן לבנ"י התורה כיון
שמשיגים ממנה רק ה"רמז", מובן הסיבה שלא רצו שתינתן למטה אף שגם להם
תהי' התורה, דכיון שבנ"י משיגים את התורה רק כפי שהיא באופן ד"רמז",
והמלאכים משיגים את "עצם" התורה, יש מקום לחשש שלא יתפסו את התורה
כפי שהיא לאמיתתה, ובמילא א"א ליתן להם הבעלות לפסוק בתורה ושע"פ
הפס"ד שלהם יקום, וכיון שגם המלאכים יצטרכו לנהוג ע"פ מה שנפסק למטה
– יזיק למלאכים באם תינתן ה(בעלות דה)תורה לבנ"י.

1. והנה, בההערה (*34) הנ"ל יש לעיין, מהו ה"דוגמת קניית במק"א", שאפשר
להבין פי' ההערה בכ' אופנים:

א. זה שיבינו התורה ע"י "משלים מהגשם" שזהו ענין אחד מהתורה כפי שהיא
אצל המלאכים, הוא ע"ד קני' במקום אחד, וכאילו יש שתי תורות (ע"ד – שתי
שדות או חפצים), תורה אחת – "עיקרה" – למלאכים, ותורה השני' – משלים
מהגשם שזהו דבר אחר – לבנ"י.

[ולאופן זה, מובן מה ש"ולמשלים מהגשם – דוגמת קניית במק"א" בא בתוך
סוגריים אחד, ובציון "מקף" המחברם, כי הם ענין אחד, שה"קניית במק"א" הוא
כה"משלים מהגשם".]

ב. הענין דקני' במק"א שכאן אינו כקני' במק"א בשתי שדות או שתי חפצים,
כ"א רק (כפי שמדייק) דוגמת (ולא ממש) קני' במק"א, כלומר כל מש"כ בההע'
מסביר מהו הקני' במק"א, והיינו שמכיון שהמלאכים הסכימו שבנ"י ילמדו תורה
(ורק שרצו שעיקרה תהי' בשמים), הרי זה ע"ד קני' במק"א, וכזה שונה הקני'
במק"א שכאן מדע"ד הרגיל, שע"ד הרגיל פי' קני' במק"א הוא, שישנם שתי
חפצים, וכ"א יכול לקנות לעצמו חפץ, אבל פה פי' הקני' במק"א הוא שא' יהי'
הבעלים והשני – כיון שיכול להשתמש בדבר שבבעלות הראשון – נחשב זה
ע"ד קני' במק"א.

[ולאופן זה צ"ל בפי' הסוגריים הנ"ל, שיש בו שני ענינים שונים (וכאילו הי'
כל ענין בא בסוגריים בפני עצמו): ענין א' "ולמשלים מהגשם" – שנוסף לזה

שיצטרכו ליגיעה, יצטרכו גם משלים, ואח"כ מוסיף ענין אחר, "דוגמת קניית במק"א" שזה (כל ההערה) הוא דוגמת קני' במק"א, וסימן ה"מקף" אינו בשביל לחבר רק לתחילת הסוגריים אלא לכל ההערה].

ז. ואף שלאופן הא' הענין דקני' במק"א הוא כקני' במק"א ע"ד הרגיל נועוד — שמתאים יותר שיבוא בתוך סוגריים א', כנ"ל], מ"מ נראה יותר כאופן הב', שהרי כל ההע' באה לתרץ למה לא בטל הדין דבר מצרא, אף שדינא דב"מ הוא רק אם הלוקח יכול לקנות שדה במק"א.

ולפ"ז אין סתירה בין המבואר בהע' זו להמובן מהע' 35 (שנתינת התורה, עיקרה הנתינת הבעלות (בנוגע לפס"ד) כנ"ל), ובהע' זו רק בא להסביר ענין צדדי, שבפרט מסויים אין נדו"ד דומה למקרה רגיל שבו יש דינא דב"מ, והוא שכאן אף באם תינתן הבעלות על התורה להמלאכים, לא יהא זה בסתירה לזה שעדיין יוכלו בני"י להשתמש בתורה, ולכן אין בטל הדין דב"מ.

ומעתה מובן ומסתדר המבואר בהערה זו (שאפשר לקנותה במק"א) עם מש"כ בהפנים (שא"פ לקנותה במק"א), כי מדובר בנוגע לשני ענינים:

בהפנים מדובר בנוגע לנתינת הבעלות על התורה ובזה ודאי שנתינתה לא' היא בסתירה לאפשרות השני לקחתה, ולכן — התורה היא דבר שא"א לקנותה במק"א. אבל בנוגע לאפשרות הלוקח לקנות שדה במק"א — מספיק זה שאפשר להשתמש בה, גם ללא בעלות, וע"ז קאי בההערה.

ומובן גם איך מסתדר המבואר בהע' זו עם המבואר בהמשך השיחה: על אף שכל בקשת המלאכים היא שעיקרה תהי' למעלה, ו"כאופן כזה ילמדוה ג"כ בני"י נשמות בגוף בעוה"ז" (ובאם יהי' כן — יהא זה ע"ד קניית במק"א). אבל כדי שע"י התורה יהי' "אותי אתם לוקחים" הוצרך להיות דוקא נתינת התורה למטה באופן שלבני"י תינתן הבעלות, דדוקא כשניתן הבעלות על התורה והיינו שהתורה היא שלהם — אז שייך לומר ש"לוקחים" את הקב"ה.

בר מצוה בענין מ"ת

הרב שלום ד. הכהן

בלקו"ש חי"ח שבועות מביא מ"ש בסוגית מ"ת (שבת פח, ב.) "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו א"ל לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה הודך על השמים א"ל הקב"ה למשה החזיק להן תשובה וכו' אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים א"ל למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלקים אחרים בין עמים אתם שרויין שעובדין ע"ז . . כלום אתם עושים מלאכה . . משא ומתן יש ביניכם . . אב ואם יש לכם . . קנאה יש ביניכם מיד הודו לו להקב"ה".

וממשיך ש"מובא בספרים, דיסוד הטענה – ע"פ הלכה – של המלאכים "תנה הודך על השמים" הוה דינא דבר מצוה:

הדין הוא כשאחד מוכר שדה לחבירו, יש להבר מצוה, השכן, הרשות לקחת השדה מהלוקח, דזהו טובה להבר מצוה שיהו לו שדותיו ביחד, וכתוב בתורה "ועשית הישר והטוב בעיני ה'".

וזה טענת המלאכים: היות והתורה היא גנוזה נמצאת במרום (בשמים), והם בשמים, יש להם הדין ד"בר מצוה" לקבל התורה, ולכן – "תנה הודך על השמים".

[ובזה מובן מה שהמלאכים רצו לקחת התורה אחרי דכבר כתיב בתורה "צו את בני"י", "דבר אל בני"י" (וכיו"ב) – דהדין דבר מצוה הוא, דגם אחרי המכירה מסלקים את הלוקח מהשדה ונותנים זה לבר מצוה].

ובתור פירכא על טענתם" מביא 5 תי' של מפרשים ודוחה את כולם ועיי"ש. ובסוף מביא עוד שני תי' וז"ל:

"עוד תירוץ מובא (שלכאורה מתאים ללשון הגמרא), בהקדים ביאור המפרשים שטענת המלאכים היא על חלק הסוד שבתורה: גם מלאכים יודעים דלחלק הפשט (ועשיה) אין להם שייכות. ובמילא טענתם דדינא דבר מצרא היתה על חלק הסוד. והיות ולישראל נתנו את כל התורה ומלאכים יכלו לקחת רק חלק א' – הנה הדין הוא ד"מכר כל נכסיו לא' לית בה משום דינא דבר מצרא".

וכן דין הוא, שאם המצרן צריך השדה להרוחה והלוקח צריך זה כי "דחיקא ליה שעתא", אין בזה דין דבר מצרא. וכן הוא בנדו"ד: זה דישראל צריכים התורה הרי"ז בדוגמת "דחיקא ליה שעתא", דתורה היא החיות דישראל ("הם חיינו") וע"י התורה מנצח יהודי היצה"ר שלו כמרז"ל "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין"; משא"כ מלאכים שרצו חלק הסוד שבתורה, ואין להם יצה"ר, ה"ז ה"ז ע"ד להרוחה.

אמנם גם על תירוצים אלו אפשר להקשות: זה דמשה ענה "למצרים ירדתם . . כלום אתם עושים מלאכה . . מו"מ . . או"א . . יצה"ר יש ביניכם" – דמלאכים אינם שייכים לחלק הפשט והעשיה שבתורה, הרי אי"ז חידוש אצלם, המלאכים ידעו זאת מקודם, ולכן מלכתחילה בקשו חלק הסוד שבתורה. והמענה ע"ז ד"מכר כל נכסיו לא' לית בה משום דרב"מ", או דתורה היא חיות דישראל – אפילו אינו נרמז בדברי משה?

[וזה דתורה "דחיקא ליה שעתא" אצל ישראל מצד מלחמת היצר הר"ז הסבר מהמצב ד"יצה"ר יש ביניכם"; אמנם מהלשון דתשובת משה רבינו והאריכות בזה "כלום אתם עושים מלאכה . . משא ומתן . . אב ואם יש לכם" משמע, דהתשובה למלאכים היא (לא כ"כ מצד הענין דמלחמת היצר, כ"א) מצד הענין הכללי, דחלק הפשט (והעשיה) שבתורה אינו שייך אצל מלאכים].

והרבי מסיק ש"הביאור בזה:

תכלית התורה היא דעל ידה נשלמת כוונת הבריאה ד"נתאוהה הקב"ה להיות לו (ית') דירה בתחתונים". וידוע הדיוק בתיבת "דירה", דכמו בדירה

נמצא האדם בכל עצמותו, כמו"כ נתאווה הקב"ה דעצמותו ית' יהיה נמשך "בתחתונים". וזהו נפעל ע"י התורה, כי ע"י תורה "אותי אתם לוקחים".

ומצד זה מסתלקת טענת המלאכים דדינא דבר מצרא: הדין הוא, דאם הבר מצרא רוצה השדה לזרעה והלוקח – לבנין בית, נותנים השדה ללוקח, ד"שוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא". (ב"מ ק"ח ב'. רמב"ם הל' שכנים פי"ד ה"א. טושו"ע חו"מ סי' קע"ה סכ"ו). ועד"ז בעניננו: היות ותכלית התורה היא לעשות לו ית' דירה ("בית") בתחתונים. מסתלקת טענת המלאכים מצד דינא דב"מ.

וזהו מה דמשה רבינו ענה "למצרים ירדתם . . כלום אתם עושים מלאכה . משא ומתן יש ביניכם וכו'": תורה שייך לישראל כפי שזה קשור עם ישוב העולם, עוה"ז הגשמי (בין עמים . . קנאה יש) דוקא (דתורה ניתנה לעשות דירה לו ית' בתחתונים).

וע"י עבודת התחתונים נפעל המשכת העצמות, "דירה לו ית'", גם בעליונים, בכל סדר השתלשלות;

וכידוע המשל ע"ז: דכשרוצים להרים בנין ע"י "כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר", צריך להניח הליווע"ר תחת ה"חלקים התחתונים שבו דוקא", ואם ירמוהו "מאמצע כו' לא היה מגביה התחתונים".

ולכן מוכרחים ליתן תורה דוקא למטה בעוה"ז "התחתון כו' שאין תחתון למטה ממנו", ועי"ז מתרומם כל ה"בנין" דסדר השתלשלות.

וזהו גם מה דמשה הדגיש בתשובתו "קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם" – בכדי לבאר איך שזהו עולם "התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' כו' עד שהוא מלא קליפות כו'".

אמנם מ"מ אין מובן: אף שבכדי לעשות דירה לו ית' בתחתונים צריכים התורה למטה – אבל אי"ז מסלק עדיין טענת המלאכים מצד דינא דבר מצרא: סוף סוף הרי הם בני מצרא והם רוצים לעשות "דירה" ("בית") – עכ"פ – בעליונים?

ומוכרח לומר, שענין דירה לו ית' – המשכת העצמות – א"א כלל לפעול (אפי' בעליונים) ע"י עבודת המלאכים; דוקא ע"י עבודת התחתונים נמשך עצמותו ית' בסדר השתלשלות.

הביאור וטעם הדבר: כח העצמות שבתורה נתגלה ובא לפועל בעבודה דנשמה כמו שהיא במצרים וגבולים דעוה"ז. הנשמה יורדת לעולם "מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש, ובעולם הנמוך הזה היא לוחמת עם היצה"ר, שוברת כל ההעלמות והסתרים, ומהפכם מתשוכא לנהורא; ענין זה – האתכפיא והאתהפכא דקליפות "שהן נגד ה' ממש" לענין של קדושה – זהו ענין של התחדשות, שעושים מהיש (וישות) – אין, וכח ההתחדשות הוא בעצמותו ית', שהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא (לחדש) יש מאין, והוא הוא הנותן כח לעשות מיש אין.

וגם מעלה זו דכח ההתחדשות מרומז בתשובת משה – בהטענה "אב ואם יש לכם":.

ידוע דענין ההולדה הוא מעין ההתחדשות מאין ליש, שלכן הרי"ז רק בכח הא"ס. וכח זה אינו אצל מלאכים;

וזהו מה שטען משה רבינו, דכח ההתחדשות, נמצא אצל נשמות למטה, שע"י עבודתם בעוה"ז הרי הם "מולידים" – לוקחים דברים תחתונים ועושים מהם (ועי"ז מכל סדר ההשתלשלות) דירה לעצמותו ומהותו ית'. עכ"ל.

ולכאור' גם על ביאור זה עדיין קושיית רבינו במקומה עומדת שכ"ז "אינו נרמז בדברי משה" וגם "המלאכים ידעו זאת מקודם" שאינם תחתונים, אלא שלא ידעו ש"א"א כלל שיעשה ע"י עבודת המלאכים דירה לו ית' וכו'" וזה לכאן לא נרמז בדברי משה,

ואוי"ל דלפי המפרשים הנ"ל שה"יצה"ר, "קנאה", "או"ה", וכו' "פשט" הוי חסרון, והיות שלמלאכים אין שייכות ל"יצה"ר ו"פשט" ויוצא שגם לתורה חסרו חלק ה"סוד", "תבלין", אין להם קשר וזה שגם ל"סוד" וכו' לא שייכים לתוכן דברי משה. אבל לפי הביאור של רבינו נשיאנו, משה הוכיח למלאכים רק מעלת ה"תחתונים" והרצון של הקב"ה הוא דוקא כשיש "יצה"ר,

"קנאה" ו"או"ה", ולכן בגלל המעלה שיש לבנ"י – "תחתונים" משום כך, נהיה דיקה לו ית' אי"ז. וזאת אכן "משה אמר למלאכים", - הדגשת ענין "תחתונים",

אולם עדיין יל"ע דשם בשו"ע, ההמשך הוא ד"יש מי שאומר שאם המצרן רוצה לנוטעה יכול לסלקה". שהנטיעות חשובה יותר מבתים (רא"ש שם) שהנטיעות מושרשות וקיימות בקרקע יותר מבתים" וסמ"ע (שם ס"ק מ"ג ומ"ד) ויתירה מזו חולקים הסמ"ע והט"ז שם באם המצרן רוצה לבנות בתים. והלוקח רוצה לנטוע, אם המצרן יכול לסלקו, עיי"ש.

ועפי"ז יל"ע בענין "דירה לו ית'", שרק בנ"י יכולים לעשותו. כנ"ל. מה א"כ עם ענין ה"נטיעות", למי שייכת – מלאכים או נשמות.

י"ל דהרי מפורסם המאמר "באתי לגני אחותי כלה" ואיתא במדרש רבה (במקומו) לגן אין כתיב כאן אלא לגני לגנוני למקום שהיה עיקרי בתחילה דעיקר שכינה בתחתונים היתה ועיקר גילוי אלקות היה בבית המקדש, דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם.. "ועיי"ש באריכות דע"י עבודת המשכן נעשה דירה לו ית' ובסעי' ט' וכו' ע"י "ועשית את הקרשים" הופכים את השקר לקרש וכו', הרי מפורש יוצא ד"גן" – "נטיעות" שייכים לבנ"

טענת המלאכים "תנה הודך" – מדינא דבר מצרא

הרב יהודה ליב שפירא

ראש הישיבה - ישיבה גדולה, מיאמי רבתי

בלקו"ש חי"ח (ע' 28) מביא כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, מ"ש בכו"כ ספרים בביאור טענת המלאכים "תנה הודך על השמים", שהיתה מיוסדת על דינא דבר מצרא, דהיות והם קרובים לשמים יש להם דין קדימה לקבל התורה לפני בני"י. והולך ומבאר למה באמת לא הי' בזה דדב"מ.

ולכאור' צ"ע: כל דדב"מ הוא מטעם שהיות ויש להמצרן שדה סמוכה לשדה זו הנמכרת, לכן טוב וישר להניח לו לקנות השדה שאצל שדהו, כי עי"ז ירויח שלא יצטרך להוציא הוצאות לכל שדה בפ"ע וכיו"ב; משא"כ הלוקח יכול לקנות שדה כזו במקום אחר, ואין מרויח כלום בקניית שדה זו דוקא.

אבל בנדרון דהמלאכים, מה הי' להם בשמים מקודם, שטענו שאם יקבלו התורה יהיו ב' הענינים ביחד, וירויחו, והרי פשוט שרק זה שהם קרובים להתורה, ואין להם שום דבר שני שקבלת התורה תצטרף לה, אין זה שייך לדינא דב"מ. ומה שהם רוצים התורה כשלעצמה, אין בזה שום מעלה להם לגבי בני"י, שגם הם רוצים התורה, ולמה יהי' דמא דידהו סומק טפי?

וצ"ל שהכוונה בזה, שהמלאכים טענו שהם בשמים ומשיגים אלקות וכו', אומרים קדוש וכו' וכו', - ואם יקבלו את התורה, שהיא חכמתו של הקב"ה, זה יצטרף עם מדריגתם הרוחנית שיש להם בלא"ה; משא"כ בני"י שאינם למעלה בשמים, ואין להם כל המדריגות הרוחניות, הנה ע"י שיקבלו התורה 'יתחילו' להתאחד ולהתקרב לאלקות ע"י התורה. ולכן טענו שהם ממש כמו בר מצרא בקרקע גשמית, שיש לו קרקע לפני"ז, וע"י קניית שדה זו יצרף שניהם יחד וירויח הרבה, משא"כ הלוקח שאצלו היא שדה נפרדת בפ"ע - לא ירויח כ"כ ע"י קניית שדה זו. וכן המלאכים ירויחו הרבה ע"י התורה, כי בהצטרף התורה עם מדריגתם בלא"ה, יגיעו למדריגות נעלות ביותר, משא"כ בני"י לא יגיעו למדריגות נעלות כאלו, כי אין להם המדרגות לפני"ז.

קובץ הנ"ל גליון תת

טענת המלאכים "תנה הודך" – מדינא דבר מצרא [גליון]

הת' יצחק קופמן

תות"ל - 770

בגליון דחג השבועות (תשצח - עמ' 19) הקשה הרי"ל שי' שפירא
על המבואר ומובא בלקו"ש חי"ח (ע' 28) מכו"כ ס' בביאור טענת

המלאכים "תנה הודך על השמים" - שהיתה מדינא דבר מצרא, דלכאו' דינא דב"מ הוא מטעם דהמצרן מרויח ע"י שהשדות סמוכות, אבל בנידון דהמלאכים מה הי' להם מקודם בשמים שטענו שאם יקבלו את התורה יצטרפו ב' הענינים ביחד, וירויחו?

ומתרץ, דצ"ל שטענו שהם משיגים אלקות ויש להם מדריגה רוחנית, וע"י שיקבלו את התורה שהיא חכמתו של הקב"ה, יצטרף זה עם מדריגתם הרוחנית שיש להם בלא"ה, ועי"ז "ירויחו"; משא"כ בנ"י שאין להם המדריגות הרוחניות, ע"י שיקבלו התורה - יתחילו בהתקרבות לאלקות.

והנה, בהשיחה שם מקשה על כל הביאורים בהסיבה שאין זה דינא דב"מ - דהיכן נרמז זה בתשובת משה להמלאכים? ובאם לא נרמז - א"כ ה"ז עיקר חסר מן הספר?

ועד"ז יש להקשות לביאור זה, דלכאו' אינו מרומז בטענת מלאכי השרת לפני הקב"ה? (אף שאוי"ל שא"צ שכל הפרטים יורמזו בטענתם).

ויש לבאר באו"א קצת (וע"ד מ"ש בהערה *34 שם): ידועים דברי השל"ה אשר "התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות בתחתונים", היינו שהתורה באופן שהיא בעליונים - זהו התורה בעצם, ומה שמבינים מהתורה כאן בעוה"ז - זהו רק באופן של "רמז" מעצם התורה.

ועפ"ז אפשר לבאר בטענת המלאכים, דכיון שהם למעלה (בשמים), הנה באם תנתן להם התורה יהא זה התורה כפי שהיא בעצם, משא"כ באם תנתן לבנ"י למטה הרי יהא זה רק רמז מהתורה. ולכן טענו שזהו 'ביזבוז' לקחת התורה וליתנה למטה לבנ"י, כיון שהם ישיגו רק רמז ממנה, ולכן "תנה הודך על השמים"; התורה צריכה לינתן לנו כיון שאנו נשיג את עצם התורה ונרויח ע"י התורה הרבה יותר ממה שירויחו בנ"י.

וע"פ ביאור זה, הנה בטענת מלאכי השרת נרמז גם מהו הריוח שירויחו ע"י שתנתן התורה להם, דבטענתם "חמודה גנוזה שגנוזה וכו' אתה מבקש ליתנה לבשר ודם" נרמז דלא רק שהתורה בפועל גנוזה

למעלה ("כשגנוזה"), אלא שבעצם מקומה הוא למעלה ("גנוזה")¹,
ובמילא באם תנתן למטה לא יהא ממנה הריוח, משא"כ באם תנתן לנו,
כנ"ל.

והנה בהשיחה מסביר דחיית משה לטענתם דמלאכי השרת, דכיון
שהדין הוא שאם רוצה הב"מ השדה לזריעה והלוקח לבנין בית, נותנים
את השדה ללוקח כי 'שוב' עדיף, עד"ז בעניננו, דכיון שתכלית התורה
הוא "לעשות דירה בתחתונים" נופלת טענת המלאכים מדינא דב"מ,
ועיי"ש.

ועפ"ז יומתק הביאור דלעיל (ויעלה בקנה אחד עם הביאור
שבשיחה), שתשובת משה היתה מעין טענתם: טענת המלאכים היתה,
דע"י שתנתן להם התורה ינצלוה ויוציאו ממנה הרבה יותר ריוח (עצם
התורה) מאשר באם תנתן למטה (רמז מהתורה). וע"ז השיב להם משה
להיפך, דאדרבא, באם תנתן למטה יוציאו ממנה הרבה יותר ריוח
("דירה בתחתונים", בית) מאשר באם תנתן למעלה (זריעה).

(1) וזהו דיוק (וכפל) הלי' "חמודה גנוזה שגנוזה". וראה בהשיחה הע' *9.

קובץ הנ"ל גליון תקנא

בר מצרא בלוקח עני

הרב אפרים פישל אסטער

ר"מ בישיבה

איתא בגמ' ב"ב (ה, א): "רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא סבר רבינא
לסלוקי משום דינא דבר מצרא א"ל רב ספרא ברי' דרב ייבא לרבינא אמרי
אינשי ד' לצלא וד' לצלא". וברש"י ד"ה ד' לצלא וד' לצלא כ' בתו"ד
"וזה עני הוא וצריך לו השדה לפרנסה וכשם שאתה אומר לו הסתלק
מעלי כדינא דב"מ משום ועשית הישר והטוב כך אני אומר לך עשה ישר
וטוב לעני זה ואל תסלקהו". ובתוס' הקשו על רש"י "הא אין מרחמין
בדין".

והנה רגילים לפרש הסבר מח' רש"י ותוס' בזה עפ"מ"ש בלקו"ש חי"ט (עמ' 55) בענין בר מצרא די"ל בכ' אופנים: שהוא דין הנהגה על הלוקח לבד להתנהג באופן ישר וטוב; שהוא דין לגבי הקרקע עצמה דיש לב"מ קצת קנין בגופו של קרקע, כל' הנמוק"י בב"מ. דעפ"ז י"ל בפשטות דרש"י ס"ל דכיון דכל דינא דב"מ הוא רק דין הנהגה של ישר וטוב, שוב שייך לומר בזה דבעני ישר וטוב הוא להניחו. משא"כ לתוס' דינא דב"מ הוא דיש לו קצת קנין בקרקע, לכן נקרא זה מרחמים בדין.

אמנם כבר העירו (ראה גם בשיעורו של הגראי"ב גערליצקי שליט"א) דהנמוק"י בסוגיין הביא פירושו של רש"י וכתב עליו "מסתברא דכיון דדינא דבר מצרא אינו אלא משום ועשית הישר והטוב אין ישר טוב גדול מזה הלכך לא מפקינן מידו". הרי דלכ' ס"ל כאן כדעת רש"י. והרי בהשיחה מביא דהנמוק"י בב"מ הוא המקור של הסברא לומר דדינא דב"מ אינו רק הנהגה של ישר וטוב על הלוקח אלא יש לב"מ קצת קנין בקרקע. ולפי הנ"ל אין הדברים מתאימים.

ובפשטות צ"ל להנמוק"י דהגם דדינא דב"מ הוא דאית לי' קצת קנין בקרקע, אמנם כיון דסו"ס שורש הדין הוא מצד ועשית הישר וטוב, שייך לומר כאן עשה ישר וטוב עם העני, (והרי אין להב"מ אלא כאילו יש לו קצת קנין בקרקע). ואם נפרש כך, שוב אין הכרח בדברי רש"י דמ"ש כאן הוא דוקא לשיטתו בגדר דינא דב"מ, שהרי מהנמוק"י מוכח דאינו שייך לחקירה זו.

ואולי י"ל דאם נדייק בשינוי הל' בענין זה ברש"י ונמוק"י רואין דמה שכתבו בסוגיין הוא לשיטתם בגדר דינא דב"מ. דהנה ל' רש"י הוא "כשם שאתה אומר לו הסתלק מעלי בדינא דב"מ משום ועשית הישר והטוב כך

(1) ויש להעיר דלהלן בדברי הנמוק"י רואין לכ' מדויק לשונו את שיטתו דדינא דב"מ הוא דיש לב"מ קצת קנין בקרקע, דמביא בהמשך דבריו הפי' שהובא גם בתוס' בשם ה"ר אברהם דאיירי כאן דרוניא הי' אריס, אמנם מוסיף הנמוק"י על הל' בתוס' דהי' אריס בתי אבות (אלא דפרט זה מוכרח לכ' גם לפי תוס' ע"י בקו"ש כאן), ומוסיף גם "דרוניא הי' שותף עם רבינא" וכן בהמשך דבריו "הלכך הו"ל כשותף בו", דליתא הדגשה זו בתוס', די"ל דכיון דס"ל דיסוד דינא דב"מ הוא דיש לב"מ קצת קנין בקרקע לא שייך זה באריס אלא אם נאמר שיש לו (עכ"פ מעיז) בעלות בהקרקע הסמוכה לה. ודו"ק.

אני אומר לך עשה ישר וטוב", ול' הנמוק"י הוא "אין ישר וטוב גדול מזה".

וביאור החילוק, דהנה בהמשך השיחה מבאר עוד בהחילוק בין ב' אופנים הנ"ל בגדר דינא דב"מ, דאם נאמר דחכמים נתנו להב"מ קצת קנין בהקרקע ה"ז טוב וישר בעצם שיקנה בעל המצר את הקרקע, אבל אי הוי רק דין הנהגה על הלוקח אין זה טוב וישר בעצם. עיי"ש בל' השיחה.

ובפשטות הכוונה, דלרש"י כיון דסו"ס אין לו להב"מ שום זכות בקרקע הסמוכה לה, הרי יש איזה צד לומר דאדרבא כיון דעכשיו קנה זה קרקע זו בזכות ובעלות גמורה, טוב וישר הוא להניחו שם. אלא דמ"מ אמרו חכמים דכיון דהאי ב"מ הי' כאן קודם טוב וישר הוא שהלוקח יסתלק. אבל אין זה טוב וישר בעצם. משא"כ להנמוק"י דאמרו חכמים דיש לב"מ קצת קנין בקרקע, הרי מתחילה לא הי' לו להאי זכות גמור לקנות קרקע זו. ונמצא דבמצב זה בעצם טוב וישר הוא שיסתלק הלוקח מהקרקע שהי' להב"מ קצת קנין מקודם.

ועפ"ז י"ל דרש"י לשיטתו דס"ל דאין זה טוב וישר בעצם אלא דמצד הלוקח טוב וישר הוא שיסתלק, א"כ אם הלוקח עני אמרינן דלעולם יש כאן צד אחר, דטוב וישר להניחו שם ולכן כשם דטוב וישר שהלוקח יסתלק כך טוב וישר שיניח הב"מ את הלוקח העני שם. וזהו ביאור דיוק ל' רש"י שנקט בלשונו "כשם . . . כן", דהיינו דישנם ב' סברות לאיזה צד הוא ישר וטוב, וכיון שא"א להחליט בזה שוב נתבטל דינא דב"מ.

משא"כ הנמוק"י דס"ל דטוב וישר הוא בעצם שיקנה מקום זה הב"מ, אינו מספיק לומר כל' רש"י (דאיכא כאן ב' צדדים בענין דישיר וטוב), אלא צריך לומר דכשהלוקח עני לא נאמרה כלל דינא דב"מ כיון דאין לך ישר וטוב גדול מלהניחו ביד העני. וזה כדעת הראשונים בב"מ שם (הובאו בלקו"ש ח"ח שבועות) דבדחיקא ל"י שעתא לא נאמרה כלל דינא דב"מ. והוא ע"ד ל' הרמב"ם שמדייק בלקו"ש ח"ט שם בהערה 17 לגבי אשה ויתמי, דהטעם דלא שייך אצלם דינא דב"מ הוא כיון "שעושיין חסד עם אלה יתר מבעל המצר". (ודלא כל' רש"י בזה עיי"ש היטב), ועד"ז הנמוק"י דקאים בשיטה זו נקט כאן בלשונו דבעני אין לך ישר וטוב גדול מזה.

ויש להוסיף עוד בדיוק ל' רש"י, דהנה בהשיחה מבאר דלדעת רש"י דינא דב"מ הוא הנהגה המוטלת על הלוקח. וא"כ יש לדייק בל' רש"י כאן שכ' "כשם שאתה אומר לו הסתלק מעלי דינא דב"מ..." דלכ' משמעו דגדר דינא דב"מ הוא זכות ותביעה שיש לו להב"מ וכדעת הנמוק"י, ולכ' הו"ל לרש"י לומר כשם שטוב וישר להלוקח להסתלק וכו' וכיו"ב.

וע"פ הנ"ל י"ל, אה"נ יסוד דינא דבר מצרא הוא מה דמוטל על הלוקח וכמ"ש בהשיחה, אבל כאן בא רש"י להדגיש בלשונו (לא יסוד הדין אלא להיפך) דאין כאן עשיית ישר וטוב בעצם ולכן שייך בזה ב' צדדים כנ"ל, ולכן דייק ונקט דהוי תביעת הב"מ ולא דין על הלוקח, דמודגש בזה שאינה טוב וישר בעצם, דמצד הב"מ אין תביעתו טוב וישר בעצם, שהרי אין לו איזה זכות בהקרקע, (משא"כ מצד הלוקח הרי טוב וישר הוא מצדו להסתלק). וזה גופא רוצה רש"י להדגיש דכיון דאין יסוד דינא דב"מ זכות להב"מ אלא תביעתו (הפרטית), וממילא דגם אחר שתיקנו דינא דב"מ עדיין אין זה ישר וטוב בעצם, לכן כשם שהוא טוב וישר בצד זה כך טוב וישר הוא בצד אחר.

למה לא השיב הקב"ה את טענת המלאכים בעצמו

הת' שמואל יוסף גרינבוים
תלמיד בישיבה

א. איתא בגמ': "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו?! א"ל לקבל תורה בא. אמרו לפניו וכו' תנה הודך על השמים. א"ל הקב"ה החזר להן תשובה וכו'. אמר לפניו רבש"ע תורה שאתה נותן לי וכו' למצרים ירדתם כו' יצה"ר יש ביניכם? מיד הודו לו להקב"ה וכו'".

ובלקו"ש חלק י"ח² מבאר שטענת המלאכים על משה היתה מצד דינא דבר מצרא, היות שהמלאכים היו המצרנים של התורה שעד אותו זמן היתה בשמים³.

וממשיך ומפריך באורך, כו"כ ביאורים שהובאו בהמפרשים איזה דין דב"מ היתה תשובת משה רבינו לטענת המלאכים. ולבסוף מבאר שתשובתו היתה ע"פ הדין ד"ישוב עדיף ולית בי' משום דינא דבר מצרא", והוא מענה לטענתם דהא תכלית כוונת התורה היא הדירה שנעשית בתחתונים על ידה, עיי"ש בארוכה.

ובהע' 11 מבאר הטעם שהקב"ה אמר למשה להחזיר להם תשובה, ולא השיבם בעצמו, משום דעיקר דינא דב"מ הוא על הלוקח שצריך להסתלק ולא על המוכר, ואשר לכן טענתם היתה על משה - הלוקח.

(1) שבת פה, ב.

(2) ע' 28 ואילך.

(3) ועיי"ש הע' 6 לרשימת הספרים שבה נתבאר השקו"ט באופן זה.

וממשיך בהערה: "ומה שהמלאכים טענו להקב"ה – י"ל א) כיון שסו"ס צריך משה להחזירה לשמים א"כ הפוכי מטרתא למה לי . . ב) החיוב שעל הלוקח מטיל על המוכר האיסור דלפני עוור".

ומקשה על ביאור הב': "אבל עפ"ז צ"ע דסו"ס יש על המוכר איסור (אף שאינו איסור דבר מצרא) משא"כ הפוכי מטרתא טרחא בעלמא) "עכ"ל (וע"ש בשוה"ג).

ב. והנה לכאורה צ"ב, והרי אם זה שטענו המלאכים להקב"ה דווקא, היתה מצד הפוכי מטרתא, א"כ למה דחה הקב"ה אותם אצל משה רבינו, ולא השיבם בעצמו – הרי סו"ס יש טירחא (וכמו שהקשה בהסוגריים על תירוץ הב')?

וגם בכללות הסוגיא צ"ב ל"ל כל השקו"ט בין משה והמלאכים, הו"ל להקב"ה מלכתחילה לענות הטענה "מה לילוד אשה וכו'" בא' מהתירוצים (המובאים בהשיחה), שאין המלאכים זוכים את התורה בדין בר מצרא (דהא הקב"ה נותנה לבנ"י כמתנה, או מפני שהוא מטלטלין, או מצד זה שבנ"י הם קרובים של המקום או שותפין שלו, או כהביאור בהשיחה שבנ"י רצו את התורה "לבנות בית") ולכן הם קדמו להמלאכים וכו'.

וא"כ צ"ב למה ולא יזה תועלת נחתו משה והמלאכים לכל השקו"ט בגמ'?

ואף (כמ"ש בהערה) שהדין דב"מ הוא על הלוקח, ולא על המוכר, אעפ"כ מצד "הפוכי מטרתא למה לי" למה לו לחכות עד שישאלו, הרי ידע שזה מה שרוצים, וכן מצד לפני עור (וכמו שהקשה בסוף ההערה)?

ג. והנראה לומר בזה:

הנה, אם נעיין בהביאור בהשיחה נוכל להבין תוכן שקו"ט הגמ', ביתר ביאור מאשר לפי שאר הביאורים מהמפרשים שהובאו בהשיחה.

ובהקדים דיוק בדברי הרמב"ם⁴: "הי' רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים, ובין המצר רוצה לזרעה, הלוקח זוכה משום ישוב הארץ ואין בה דין בן המצר" עכ"ל.

ולכאורה צ"ב למה לא הביא הרמב"ם דין זה, למעלה בפ"ב או פי"ג עם שאר כל הדינים דליכא דין דב"מ, כמו מתנה או מכר כל נכסיו או החליף חצר בחצר ועוד כו"כ דינים שאין בהם דין ב"מ.

ולמה הכניס דין זה בהלכה זו, שהמדובר הוא המקרים שבהם מסלק בן המצר א"ע, עי"ז שאינו מביא הכסף או שלא היו לו זוזים טובים, וצ"ב איזה קשר יש בינם להא דישוב הארץ עדיף שמביאם באותה ההלכה?

ד. וי"ל הביאור בזה:

בפרק י"ד הרמב"ם קאי בדין מי שרוצה למכור שדהו, ויש לו בן המצר, דאית לי' כל הזכויות דב"מ, ויכול לעכבו מלמכור ללוקח, ולזה הטעם בא עם שניהם לבי"ד, רק במקרה שמסלק את עצמו עי"ז שלא הביא הכסף מיד וכדומה, אז איבד זכותו ומותר להמוכר למכור ללוקח, דהרי הב"מ סלק את עצמו.

אבל אין זה לומר שבעצם אין דין ב"מ בנידון, כי באמת הדין דב"מ חל ורק שנסלק בן המצר ע"י עצמו.

והיינו נמי הדין ד"ישוב הארץ עדיף" דבעצם יש כאן ב"מ עם כל התוקף, ואם ירצה יכול לעכבו מלמכור ללוקח ע"י שגם הוא יקחנו לבנות בה בתים, רק בזה שאינו רוצה לבנות אלא לזרעה - הוא מסלק א"ע.

משא"כ בשאר כל ההלכות בפרקים הקודמים, דאיננו נוהגים בהם דין דב"מ, כמו במתנה וכדומה, אין הכוונה שהב"מ סילק א"ע, אלא הפירוש הוא ששם לא מתחשבים עם בן המצר כלל, מכיון שזה מקרה דמתנה, ולא מכירה.

וכן בהמקרה דמכר כל נכסיו, איננו מתחשבים עם בן המצר, דהא במכירה כזו, אין הלוקח מלכתחילה נקרא שלוחו של בן המצר, וליכא הדין של בר מצרא בנידון זה.

כדמוכח מזה שאפי' אם הב"מ רוצה לקנות כל נכסיו, אינו יכול לסלקו, וכמ"ש המ"מ בשם הרמב"ם פי"ב ה"ו וכן נפסק בשו"ע סי' קעח סל"ו דבמכירה זו איננו מתחשבים כלל עם בן המצר.⁵

וכן בהדין שהובא בהשיחה, כשהלוקח דחיקא לי' שעתא - ליכא דין דב"מ, הרי גם שם הכוונה הוא, דבמכירה כזו ליכא דין ד"ועשית הישר והטוב" להב"מ, כיון שבזה הוא עושה טוב וישר להלוקח, ואין הטעם מפני שהב"מ לא דחיקא לו וזה רק להרווחה ולכן אנו מסלקים אותו. דהא אפילו אם הב"מ ג"כ דחיקא לי' שעתא אינו יכול לסלק הלוקח.⁶

והיינו כנ"ל דבמקרים אלו נפקע מתורת ב"מ, והמכירה מעיקרא יכול להיות להלוקח ואיננו מתחשבים כלל עם הב"מ.

5) עיין בלקו"ש חי"ט ע' ואילך ובהערות שם, שמבאר כ"ק אד"ש, שיטת הרמב"ם בהדין דב"מ ושייכותו להמוכר.

6) עיין בסמ"ע סי' קע"ח ס"ק מ"ד.

ה. ע"פ כהנ"ל מבואר שהדין ד"ישוב עדיף" הוא שהי' מקום לטענת הב"מ (באו כבר לבי"ד לברר למה כ"א מהם רוצה השדה), ובעצם יכול בן המצר לסלק את הלוקח, רק מצד זה שהלוקח רוצה בה לישוב – והוא רק לזרעה, הרי סילק א"ע.

ולכן מובן למה אמר הקב"ה למשה שהוא יחזיר להם תשובה, שהרי מצד כל שאר הביאורים בהמפרשים, אז הדיון הוא רק גילוי מילתא שבנידון ליכא דין דב"מ, ואיננו מתחשבים איתו, וע"כ יש להקשות כנ"ל למה לא השיב להם הקב"ה בעצמו.

אבל לפי הביאור בהשיחה שתשובתו היתה מדין דיישוב עדיף, הרי מכיון דאיכא ב"מ – שע"פ דין קודם לזכות בה, נמסר לנו לברר אצל הלוקח וגם אצל הב"מ לאיזה צורך הם רוצים לקנאו.

ודוקא בנדו"ז הוי ואצל הב"מ כמאן דסילק עצמו, ובלי זה הרי הב"מ קודם. דבנדו"ז לא הוי דין במכירת המוכר שיכול למכור להלוקח בלי להתחשב עם הב"מ, וא"כ כ"ז שהלוקח לא אמר שהוא צריך לבנות יש להב"מ הזכות בו.

ועפ"ז יומתק גם זה שהי' צריך לכל השקו"ט של המלאכים עם משה, וכנ"ל ברמב"ם שמביא שניהם לבי"ד וצריך לברר אצלם למה הם צריכים ודוקא עי"ז נפסק ההלכה דאין בה דין בן המצר דהרי כבר סילק.

ודו"ק. ועוד חזון למועד.

בדין בר מצרא במטלטלין

הת' מנחם מענדל טייטלבוים

תלמיד בישיבה

בלקו"ש חי"ח (ע' 28) דן רבינו בטענת המלאכים להקב"ה ד"תנה הודך על השמים" כדינא דבר מצרא, דטענו דכמו שאם מכר ראובן שדהו לשמעון, יכול לוי הבר מצרא להוציאו משמעון, דיפה לו להיות שדותיו יחד, כמו"כ ינתן התורה להם כיון שהם נמצאים בשמים והתורה ג"כ גנוזה היא במרום. ובביאור מענת משה להמלאכים מביא רבינו מהעיסור, שהחזיר להם משה דדינא דבר מצרא הוא רק בקרקע, ותורה הרי אינו כקרקע, דאינו מוגבל למקום אחד.

ובהשקפה ראשונה נראה הטעם לזה, דהוא מפני שכל הטעם דדין בר מצרא הוא "ועשית הישר והטוב", משום דלוי הב"מ רוצה שיהיו שדותיו יחד, והוא טוב לו יותר מלשמעון הלוקח, אך במטלטלין אין זו טובה ללוי יותר מלשמעון ושניהם שווים בה, ולכן אין דב"מ. ובסגנון אחר י"ל, דהוא משום דבמטלטלין אינו שייך ענין בן המצר בכלל, דהרי זה שנמצא עתה ברשות ראובן אי"ז ענין החלטי, וכמו"כ בשוה הי' יכול להיות אצל יהודה או כו' ואין לוי בר מצרא יותר משמעון. (משא"כ בקרקע דלוי הוא כמו בר מצרא ה"עצמי", דהרי אין הקרקע זו משם).

וצ"ל, דהרי כשמקשה רבינו על תירוץ זה (באות ד' שם), כ' בזה"ל: "דאס וואס ביי מטלטלין איז ניטא דינא דב"מ – ער זאל האבן ביידע פעלדער צוזאמען – איז ניט שייך ביי מטלטלין, ווארום מטלטלין קען מען קויפן ערגעץ אנדערש און ברענגען למקומו. דער טעם איז ניט שייך ביי תורה – די תורה איז א זאך וואס מען קען ערגעץ אנדערש ניט קריגן. (ובהע' 35 שם: כי לאחר שניתנה תורה למטה – "לא בשמים היא").

הרי שהטעם שאין שייך טענת הב"מ (לוי) שיש לו דב"מ במטלטלין, הוא מפני שכל טענתו בקרקע הוא שאינו יכול ללקחו במק"א, מה שאינו כן במטלטלין דיכול לקנותו במק"א, ודלא כמו שנתב"ל (דהוא מפני ששווים). ועוד ועיקר – דלפי משנתב"ל הרי רק מפני שהתורה גנוזה היא ונמצא עתה בשמים, אי"ז טעם שינתן למלאכים, דהרי התורה אכן אינה מוגבלת למקום אחד כקרקע, ואלא יכול להיות בשמים או בארץ כמטלטלין (ונהי דאכן אינו יכול להיות בשניהם). ומה טענה היא זו, שלאחר שינתן לישראל אינם יכולים לקנותו עוד, הרי גם להיפך, אם ינתן למלאכים, לא יקונה ישראל. וכל השאלה הוא רק אם הגדר הוא כמו שמבאר רבינו בהשיחה שם, וצ"ע (לכאורה) מהו המקור (וההכרח) לזה.

אך הנה באמת אין כל מקום לשאלה. דהנה באמת הרי כל הדין דבר מצרא הוא חידוש, דאם מכר ראובן משהו לשמעון, ושמעון נתן מעות ועשה קנין וכו', איך יכול לוי להוציאו מידו? הרי אין זה משועבד אליו?

ורק כשיש הרבה שדות למכירה, ושמעון לקח שדה זו של ראובן, הדין הוא שיכול לוי הבר מצרא למימר ליה, דלי נאה לי ליקח שדה זו בפרטות (דהרי הוא אצל שדותי ואוכל לחרוש

שניהם יחד, משא"כ אתה שאין לך הנאה מליקח שדה פרטית זו יותר משדנ אחרת), הא לך מעות המקח, לך קנה לך שדה אחרת.

משא"כ במטלטלין, דאין טענה ללוי הב"מ למה להוציאו משמעון הלוקח, דהרי אין מעלה בזה שנמצא עתה ביד ראובן, וכמו שרוצה לוי לומר לשמעון לקנות המטלטלין ממקום אחר, ילך הוא עצמו לקנות משם.

ועפ"ז, טענת משה (לפי העיטור) שהתורה הוא כמטלטלין (ולכן לא שייך דב"מ) אכן אינו טענה (כמו שהקשה רבינו), ד(אע"ג שהתורה אכן אינו כקרקע דהיינו שאינו מוגבל למקום אחד כקרקע), הרי – כמבואר בהשיחה – אינו נמצא בב' מקומות בבת אחת, ומשניתנה לישראל הרי "תורה לא בשמים היא", (וכמבואר במאמר ד"ה וידבר אלקים תשכ"ט), ואין יכולים לומר ל"לוי" (המלאכים) הב"מ לקנות ה"מטלטלין" בעצמם ממק"א.

(ואולי משנב"ל אכן הי' סברת העיטור בפירושו).

[והא דא"כ ג"כ בטל הדין דב"מ גופה, (דהרי עכשיו ג"כ אין "לוי" (המלאכים) הב"מ יכולים לומר ל"שמעון" (ישראל) הלוקח "הא לך כו' לך קנה ממק"א), ע"ז מבאר רבינו בהשיחה שם (הע' 34*), וזלה"ק;

"ואין להקשות דא"כ שוב בטל הדין דבר מצרא שהרי דינא דב"מ הוא רק אם הלוקח יכול לקנות שדה במק"א –

כי בקשת המלאכים תנה הודך על השמים פשיטא דהיינו שתהי' רק כמ"ש בלקו"ת תזריע (כג. ב. ובאוה"ת (שם כרך ב' ע' תקלא ואילך)) – הלימוד ב(עולם המלאכים) יצירה, והוא עתה בלימוד תנ"ך ורז"ל בכתהאריז"ל (ליקוטי תנ"ך והש"ס שלו וכו'), ו(רק) באופן כזה ילמדוה ג"כ בנ"י נשמות בגוף בעוה"ז, אבל אז עיקרה בשמים כי (למטה ידועה רק מציאות הרוחניות ולא מהותה ואפילו אם גם בזה ישתוו עם המלאכים – בכ"ז) קל יותר הבנתה למלאכים, שהם יותר רוחניים, ובנ"י יצטרכו ליגיעה יותר (ולמשלים מהגשם – דוגמת קנית במק"א) עכלה"ק.

היינו (כפי הנראה), דאפי' אם אכן ינתן התורה למלאכים, עדיין יהי' לישראל למטה שייכות להתורה ע"י משלים מ"מק"א – מגשמיות, (רק שעיקר הלימוד יהי' בשמים)].